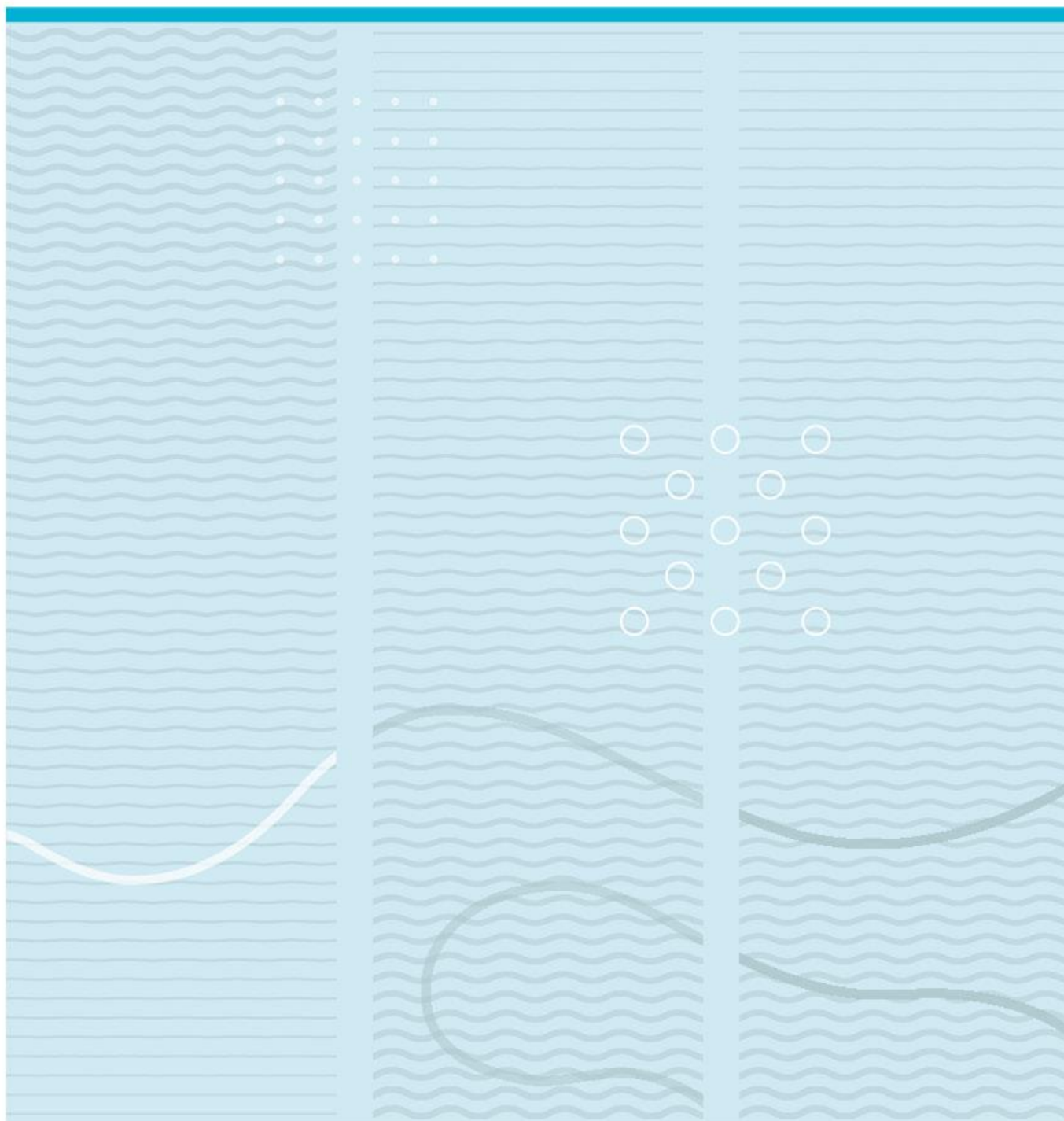

Nina Verpe Deilrind

Barns motstand i barnehagen

En kvalitativ studie av barnehagelæreres tanker rundt barns motstand

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
Institutt for pedagogiske fag
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2022 Nina Verpe Deilrind

Denne avhandlingen representerer 30 studiepoeng

Sammendrag

Denne masteroppgaven er en kvalitativ studie, hvor det har vært fokus på hva barnehagelærere eller de med barnehagelærer utdanning tenker om barns motstand i barnehagen. Målet med oppgaven har vært å få en innsikt og forståelse av deres tanker om barns motstand, og se på disse tankene sammen med et dannelses perspektiv. Problemstilling har enkle og har kun handlet om å fange opp ulike tanker hos de ansatte i barnehagen. Problemstilling: *Hvilke tanker har barnehagelærere om barns motstand i barnehagen?* Denne oppgaven går ikke inn på et bestemt tema innenfor barns motstand, men prøver heller å finne ut hva de som jobber i barnehage tenker om barns motstand.

Studiet har hatt en hermenutiske tilnærming, og målet har vært å fang opp informantene sine tanker og erfaringer, og få en økt forståelse av hvordan de som jobber med barns og deres motstand hverdag opplever det. Innsamlingen av det empiriske materialet har blitt gjennomført i to deler: Del 1, gruppediskusjoner og del 2, gruppeintervjuer. Begge er gjennomført i egen barnehagen, dette er et valg som er tatt på grunn av covid-19 situasjonen. Det har blitt tatt lydopptak av, og disse opptakene har deretter blitt transkribert. Så har det empiriske materialet blitt tolket, og fokuset ble lagt på det informantene selv var mest opptatt av. Mine kategorier er laget ut ifra disse funnen, disse kategoriene blir brukt gjennom hele oppgaven, både presentasjon, analyse og diskusjon av det empiriske materialet. Funnet er knyttet sammen med tidligere relevant forskning og sentrale teorier. I denne oppgaven har danning vært det teoretiske grunnlaget, og har fungert som en rødtråd. Så når vi har sett på ulike tanker om barns motstand i barnehagen, er det ofte koblet opp mot barns dannelsesprosess.

Forord

Masteroppgaven er skrevet i sammenheng med min mastergrad, som er gjennomført ved universitetet i Sørøst-Norge. Jeg vil starte med å takke gode forelesere ved universitetet, deres engasjerte og forelesninger har gitt meg mye kunnskap og en økt forståelse innenfor både pedagogikk og ledelse. Det har vært to krevende år med covid-19, restriksjoner og en uforutsigbar hverdag, men nå er endelig slutten her.

Jeg vil gi en stor takk til min veileder Mari Pettersvold, for god veiledning og spennende perspektiver. Hun har gitt meg mye kunnskap, og vært til stor hjelp for meg.

Jeg vil spesielt takke min samboer som har gitt meg uendelig støtte og forståelse. Jeg vil også takke mine kjære kollegaer som har vært en stor støtte og alltid har hatt tro på meg. De har også vært mine informanter, og gitt meg mye av sin tid, kunnskap og erfaringer.

Drammen, 12.12.22

Nina Verpe Deilrind

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Forord	3
Innholdsfortegnelse	4
1 Innledning	6
1.1 Tema	6
1.2 Problemstilling	8
1.3 Tidligere forskning	8
1.4 Oppgave struktur	11
2 Teoretisk tilnærming	12
2.1 Motstand	12
2.2 Danning.....	14
3 Metoder	17
3.1 Vitenskapsteoretiske tilnærminger	17
3.2 Metoden: Gruppediskusjon og gruppeintervju.....	18
3.3 Transkribering	21
3.4 Forskingsetikk og vurderinger	23
3.5 Validitet og reliabilitet.....	25
4 Presentasjon av funn	28
4.1 Praksisfortellinger om motstand.....	29
4.2 Ulike former for motstand, skjult/ åpen motstand.....	30
4.3 Tanker om motstand før og nå	32
4.4 Relasjoner og følelser	34
4.5 Kan motstand føre til endring.....	37
5 Analyse av funn	40
5.1 Ulike former for motstand.....	41
5.2 Synet på motstand før og nå.....	42
5.3 Relasjoner og barns følelser	43
5.4 Motstand og endring av praksis.....	44
6 Diskusjon	45
6.1 Motstand, og endringer i synet på barns motstand	45
6.2 Skjult og åpen motstand.....	54
6.3 Relasjoner og følelser	56
6.4 Fører motstand til endring av praksis	59

7	Oppsummering og konklusjon	66
8	Referanser/litteraturliste	69
9	Vedlegg	74
9.1	Samtykkeerklæring	74
9.2	Intervjuguide	76

1 Innledning

I denne oppgaven vil jeg se på hva barnehagelærer eller de med barnehagelærerutdanning tenker om barns motstand i barnehagen. Motstand er en del av barnas barnehage hverdag og det handler blant annet om barn som har behov for å vise hva de mener og hva som er rett for dem i ulike situasjoner. Motstand kan komme til syne i barnehagen på mange ulike måter, f.eks. gjennom lek eller et barn som «nekter å ha på seg den lua» (Øksnes & Samuelsson, 2017, s. 12). Barns motstand kan være krevende for voksne og jeg vil se på hvilke tanker de voksne som jobber i barnehagen har rundt barns motstand?

I denne delen vil jeg først presentere mitt tema for denne oppgaven, så vil jeg presentere min problemstilling. Deretter vil jeg gjøre rede for noe av den tidligere forskningen som eksisterer på området barns motstand og til sist vil jeg legge frem oppgavens struktur.

1.1 Tema

Denne oppgaven handler om hvilke tanker de voksnes i barnehagen har rundt barns motstand, samt å se om det ligger muligheter for danning i barns motstand. Hvis vi ser på hva som for eksempel kommer frem i FNs barnekonvensjon, ser vi at i de siste årene er det blitt mer fokus på barns rett til å bli sett og hørt. Vi ser og forstår at barn har rett til å ytre sine meninger, noe som blant annet kommer frem gjennom FNs barnekonvensjon. «Artikkel 12 i barnekonvensjonen - barnets rett til å gi uttrykk for sin mening. Alle barn har rett til å si meningen sin, og deres meninger skal bli tatt på alvor» (Barnekonvensjonen, 2019, § 12). Denne artikkelen handler om at barn skal få være med å ta avgjørelser selv, og disse meningene skal bli tatt på alvor. Dette kommer på bakgrunn av en bevegelse som omhandler barns evne til å tenke og ta valg for seg selv (Sandberg, 2016, s. 92). Det handler om den respekten vi viser barna, og at vi tar hensyn til deres integritet, ved å la dem være med å påvirke saker som har med deres liv å gjøre (Sandberg, 2016, s. 92).

Norske barnehager er nå preget av et barnesyn som ser barn som kompetente og med egne meninger. Barn blir nå betraktet mer som subjekter med egne meninger (Bae, 2007). Det er derfor naturlig å tenke at dette barnesynet også påvirker hvordan vi ser på barns motstand i barnehagen. I barnehageloven (2005, § 3) står det at barn har rett å medvirke og uttrykke hva de mener om sin barnehage hverdag, og de situasjoner som gjelder barna selv.

I den delen av rammeplanen som handler om demokrati, står det at «Barnehagen skal fremme demokrati og være et inkluderende fellesskap der alle får anledning til å ytre seg, bli hørt og delta» og «Ulike meninger og perspektiver skal få komme til uttrykk og være utgangspunkt for utviklingen av barnehagen som demokratisk fellesskap» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8-9).

Det står at barn skal få muligheten til å ytre seg, men på hvilke måter yrer et barn seg? Det handler om kommunikasjon på ulike måter, men hva med de formene for kommunikasjon som de voksne kanskje ikke liker eller har tid til en hektisk hverdag? Slik som ulike former for motstand, barn må ha muligheter til å ytre sin mening. Og det kan fort komme frem som motstand mot det som allerede eksisterer i barnehagens praksis.

De siste årene har man begynt å ta barns motstand mer på alvor, før var ikke barns motstand et begrep vi brukte i noe særlig grad (Øksnes & Samuelsson, 2017, s. 13). Men nå har begrepet fått en mer sentral rolle, og dette kan nok ses i sammenheng med at synet på barn har endret seg, og barns rett til å ytre sin mening har fått en større plass i lovverket. Motstand er en måte å få frem sine personlige meninger om hvordan de vil ha sin hverdag. Men hvilke tanker har barnehagelærerne om barns motstand, tar man barns meninger og ytringer på alvor? På hvilken måte får barns motstand være med å påvirke?

Ifølge Caygill (2013) er motstand ikke et begrep man trenger å definere helt, men likevel må man ha en viss forståelse av hva motstand er (Caygill, 2013). Et sted å finne en slik forståelse kan blant annet være i pedagogiske institusjoner, hvor motstanden kommet til uttrykk på mange ulike måter (Øksnes & Samuelsson, 2017, 35). Så det å intervju barnehagelærere om barns motstand, kan være med på å gi litt innsikt i motstandsbegrepet. Jeg vil se på barns motstand gjennom et dannelsesperspektiv, som vil si at jeg kommer til å styre unna ulike perspektiver som man ofte kan se på sammen med begrepet motstand, slik som f.eks. makt. Denne oppgaven handler om hva barnehagelærere tenker om barns motstand, og hvordan disse perspektivene henger sammen med barns dannelses muligheter. Så jeg vil prøve å få tak i de forskjellige perspektivene som kommer fram gjennom funnene, og se dette i sammenheng med barns dannelsesprosess.

1.2 Problemstilling

I denne oppgaven er det mitt mål å få et innsyn i barnehagelærerens tanker om barns motstand i barnehagen. Jeg har valgt en ganske åpen problemstilling da jeg tenker dette var en hensiktsmessig for å kunne fange opp så mange ulike tanker som mulig om barns motstand i barnehagen. Min problemstilling er:

- Hvilke tanker har barnehagelærere om barns motstand i barnehagen?

1.3 Tidligere forskning

Jeg vil trekke frem en artikkel som handler om barns motstand, “om modstand, frihed og myndigblivelse i daginstitutionen” (Togsverd, Rothuizen, Jørgensen & Weise, 2017). Denne artikkelen er skrevet på grunnlag av forskningsprosjektet «Viden i spill i daginstitusjoner». Der forfatterne ser på hvordan barna prøver å finne sin plass i hverdagen, og hvordan motstand er en viktig del av denne «myndighetsprosess». Myndighetsprosessen henger sammen med at barn blir i stand til å vise sin egen vilje og meninger, og at barnet er med på å påvirke sin egen oppdragelse (Togsverd, Rothuizen, Jørgensen & Weise, 2017, s. 72). Deres empiriske materialer viser at pedagoger ser det som en av sine oppgaver å støtte barna når de engasjere seg i verden og når de selv blir den de skal være (Togsverd, Rothuizen, Jørgensen & Weise, 2017, s. 72). Det handler om å la barna engasjere seg og være med å påvirke en verden gjennom å gå i dialog med den. En verden som de er en del av, men som de ikke kan styre, fordi en også er forskjellig fra den (Togsverd, Rothuizen, Jørgensen & Weise, 2017, s. 76).

Markström har gjennomført en studie i svenske barnehager, det var en etnografisk studie, *Förskolan som normaliseringspolitik*. Dette studie ble gjennomført i to barnehager (Markström, 2005, s. 37). Noe av fokuset i prosjektet var hvordan voksne snakker om barna, hva et «normalt» barn skal kunne. Det handlet om hvilke meninger eller antakelser voksne hadde om hva som var normalt og at barn skal formes innenfor et bestemt bilde, som de voksne har skapt (Markström, 2005). Her er det de voksnes meninger som kommer frem, deres tanker om hva som er riktig for barnet, og vi jobber for å gi barna det vi mener er rett. Men det betyr ikke at barn alltid vil være enige, hva som vil være riktig for et barn, vil ikke nødvendigvis være rett for andre barn. Det oppstår ulike

spenninger mellom strukturene til barnehagen og menneskene eller aktørene i barnehagen. Og det dukket opp ord som normalisering og maktrelasjoner, og det ble argumentert for at barnehagen var et sted som jobber for å normalisere barna, gjennom regler, rutiner og tester (Markström, 2005, s. 207).

Hun så på hvordan man beskriver motstand, og noe av dette handler om det å teste grenser (Markström, 2005). En del av barns motstand kommer frem gjennom å teste grenser og bryte regler. Dette var også noe av det mine informanter snakket om, de nevnte noen praktiske eksempler som det å ikke ville kle på seg ute klær eller det å sove. Men de snakket også om dette å teste grenser, med både voksne og andre barn. Hun snakker også om problemstillingen å se barnehagen som et sted hvor barn skal bli klare for skolen (Markström, 2005, s. 202). En stor del av barnehagens rolle handler om å gi barna muligheten til å utvikle en sosialkompetanse og lære dem å bli en del av et større fellesskap, og samtidig gi dem muligheten til å utvikle seg selv. Men det blir argumentert for at det er vanskelig å gi barna muligheten til å utvikle seg til å bli egne personer i en institusjon som barnehagen. Fordi en institusjon vil ha mange regler og rutiner, som gir liten plass til enkeltbarns behov (Markström, 2005, s. 203). Dette har flere ganger blitt trukket frem av informantene, de gir uttrykk for at de forstår barnas motstand, og at de vil møte barna. Men det kommer frem utfordringer som tid og rutinene i barnehagen.

Markström har også en studie fra 2010, som handler om barns motstand i svenske barnehager, fokuset ligger på det vi kaller utviklingssamtalen i barnehagen. Hvordan de voksne i barnehagen og foreldre snakker om barna. Det empiriske materialet består av 22 lydopptak fra slike utviklingssamtaler, fra 20 forskjellige barnehager (Markström, 2010, s. 303). Gjennom disse samtalene, laget hun seg fem kategorier av hvordan de voksne snakker om barns motstand. Psykisk motstand, sosial motstand, verbal motstand, emosjonell motstand og avvísning. Den psykiske motstanden handler om de forventninger vi voksne har til barna i barnehagen, som å for eksempel kunne kle på seg selv. Motstand er når barn velger å ikke gjøre dette, og ikke gjennomfører oppgaver som alderen og utviklingsnivået tilsier at de skal kunne (Markström, 2010, s. 307). Sosial motstand er når barna viser motstand mot aktiviteter eller leker de voksne vil at de skal delta i (Markström, 2010, s. 308). Verbal motstand er når barna verbalt uttrykker at de ikke er enige med de voksne, gjennom kranling og argumentering. Og når de bruker «stygge» ord og lager mye bråk (Markström, 2010, s. 308). Emosjonell motstand er når barna viser følelser, som usikkerhet, irritasjon, når de er sjenerte, gråter, er for avhengige av andre eller for selvstendige (Markström,

2010, s. 309). Og den siste handler om avvisning, når barna avviser eller ignorerer de voksne eller rutinene og reglene til barnehagen (Markström, 2010, s. 310).

I Pettersvold (2015) sin artikkel har hun intervjuet 41 barn fra 4 barnehager om hva de tenker om demokrati og deres erfaringer og refleksjoner rundt det å være en del av den demokratiske prosessen i barnehagen (Pettersvold, 2015, s. 91). Barna hadde mange ulike tanker, men det kommer frem at det er de voksne som bestemmer mest. Men barna mener også at alle bestemmer over sitt liv (Pettersvold, 2015, s. 96). Men noe jeg finner veldig interessant og relevant for min oppgave er poenget barna kommer med, som handler om at de voksne ikke vet hva de liker best å gjøre i barnehagen. Har vi tatt oss tid til å bli kjent med barna og deres interesser på en tilstrekkelig måte? I mitt empiriske materiale kommer det frem at barns motstand er en måte vi kan få et innblikk i hva barna tenker og hva de mener er viktig. Hun spør dem hva de liker å gjøre, og deretter om de voksne i barnehagen vet det, noe barna har inntrykk av at de ikke gjør (Pettersvold, 2015, s.96). Det er et viktig poeng når de voksne skal legge føringer for barnas hverdag i barnehagen og når vi voksne skal ha en formening om hva som er det beste for barna. Så man kan tenke at de voksne vil gjøre det som er det beste for barn, men hvordan kan vi vite hva som er det beste for barna?

I Grindheim sin artikkel om demokratisk deltakelse beskriver hun når det gjerne oppstår motstand i barnehagen, og det blir nevnt de situasjonene når barn skal gå ut eller sette seg og ha samling. (Grindheim, 2013, s. 39). Hun sier også at motstand er noe som er lett å oppdage, der det er mest rutiner og regler (Grindheim, 2013, s. 45). Hun argumenterer for at motstand ikke nødvendigvis handler om hva barna vil eller ikke, men hvor mye eller lite de vil ha av de ulike aktivitetene. I hennes studie snakket hun med barna, og de ga uttrykk for at de likte de ulike aktivitetene, men kanskje ikke når de voksne bestemte når det skulle skje (Grindheim, 2013, s. 39). Hun ser også på hvordan motstand kan være med på å gi barna muligheten til å delta i et demokrati og at dette handler om å få muligheten til å være deltagende i et praksisfellesskap (Grindheim, 2013, s. 40).

1.4 Oppgave struktur

I det neste kapitlet, kapittel 2 vil jeg gjøre rede for det teoretiske perspektivet jeg skal forholde meg til i oppgaven. Disse er valgt med utgangspunkt i mitt tema *motstand* og mitt teoretiske ståsted *danning*. Det vil også komme frem flere teoretiske perspektiv i diskusjonsdelen. Jeg har valgt å ikke redegjøre for alt under teoridelen, for ikke å gjenta meg selv for mye under diskusjonsdelen. I kapittel 3 tar jeg for meg den vitenskapsteoretiske tilnærmingen jeg har brukt i oppgaven. Så den kvalitative metoden jeg har brukt som er gruppediskusjoner og gruppeintervjuer, og hvordan disse ble gjennomført. Etter det vil jeg gå igjennom analysen og transkriberingen av funnene jeg har gjort. Så vil jeg se på forskningsetikken og ulike vurderinger jeg har i løpet av studiet. Til slutt vil jeg gå igjennom validiteten og reliabiliteten av studiet og mine funn. I kapittel 4 presenterer jeg mine funn, de delene av empirien som jeg skal ta med meg videre i oppgaven. I kapitel 5 skal jeg skrive inn min analyse og min tolkning av det empiriske materialet. I kapittel 6 vil jeg diskutere disse funnene opp mot teorien og tidligere forskning. I kapittel 7 vil jeg oppsummere oppgaven.

2 Teoretisk tilnærming

I denne oppgaven har jeg valgt å ha en ganske kort redegjøring av den teoretiske tilnærmingen. Oppgaven omhandler barns motstand i barnehagen, og hva barnehagelærere tenker om barns motstand. Derfor er det hensiktsmessig å se kort litt generelt på barns motstand. Det er mange ulike perspektiver jeg kunne knyttet opp mot barns motstand. Men i denne oppgaven vil mitt teoretiske grunnlag være danning, og hvordan motstand kan ses på som en del av barns dannelsesprosess.

2.1 Motstand

Barnehagefeltet er i stor utvikling, og vi finner hele tiden nye måter å forstå ulike fenomener på. Barns motstand er ikke noe unntak, de siste 20 årene har man begynt å se på barns motstand med nye øyne, og nye perspektiver har dukket opp. Det er mye ulik litteratur som har sett på motstandsbegrepet over lengre tid, så barns motstand er ikke et nytt fenomen. Men det å knytte det til hva barn gjør i sin barnehagehverdag er et ganske nytt. Noe som har gjort at vi må se og tolke barns handlinger på en annen måte. Istedenfor å se barns motstand som uønsket eller krevende, må vi se bakenfor dette og prøve å forstå hvorfor barn gjør slik de gjør, hva vil de oppnå og hvordan kan vi hjelpe dem (Øksnes & Samuelsson, 2017, s. 12). Motstand er meningsfull og viktig for den som viser motstand, og det blir gjort for en grunn (Seland, 2017, s. 103).

Det finnes ulike teorier og ulike tanker om motstand, f.eks. motstand på ulike nivåer, ulike uttrykksformer og ulike grunner til at barn viser motstand (Øksnes & Samuelsson, 2017, s. 14). Jeg kommer ikke til å trekke inn alt her, men velger heller å se på det jeg skal trekke med meg videre i oppgaven. Koch mener at barn utøver motstand som et svar på den autoriteten de voksne har. Ifølge Koch, vil barn ha kontroll over sine egne liv og handlinger. Dette har blitt sett i sammenheng med det å utøve motstand mot voksnes forsøk på å normalisere og standardisere barna og deres væremåte (Øksnes & Samuelsson, 2017, s.32). Barn har selv tanker om hvordan de er, hva de liker og når de liker å gjøre det. Det å finne noe som passer for alle barna til enhver tid vil være en umulig oppgave. Motstand handler om barns vilje til å stå opp for seg selv og skape sitt eget liv. (Øksnes & Samuelsson, 2017, s. 15). Motstand kan komme frem på mange ulike måter og av mange ulike grunner. Motstand kan være både planlagt og den kan være spontan (Øksnes & Samuelsson, 2017, s. 12). «Motstand kan forstås som uttrykk for opposisjon mot voksnes kontroll,

ordninger, regler, krav og forventninger» (Øksnes & Samuelsson, 2017, s. 12). Motstand kan skilles i to kategorier, skjult og åpen motstand. Den åpne er når barn direkte utfordrer voksne gjennom sin motstand, mens den skjulte motstanden ikke er direkte og derfor ikke like synlig (Øksnes & Samuelsson, 2017, s. 31). Eksempler på skjult motstand kan være når barn gjemmer seg istedenfor å være med å rydde, eller sniker seg unna for å leke et sted det ikke er lov å leke.

I et intervju med Biesta, problematiserer han motstand ved å se på sammenhengen mellom å ta vare på seg selv og sine behov, og det å være i verden sammen med andre og ta hensyn til deres behov (Øksnes & Samuelsson, 2017, s. 166). Han bruker ordet «Dialogue», det handler om stedet hvor man tar hensyn til seg selv, samtidig som man tar hensyn til verden og andre mennesker. Han mener dette er noe vi må forholde oss til hele livet (Øksnes & Samuelsson, 2017, s.166). Det er viktig å stå opp for sine meninger og kjempe for dem, men vi må hele tiden forholde oss til hvordan det påvirker verden og andre mennesker. Han argumenterer for at verden ikke er svart/hvitt, og derfor må vi tenke over våre valg og hvordan og i hvilken grad vi yter motstand.

Jeg vil også trekke frem en av Biesta sine tanker om hvordan noen forholder seg til motstand. Han kritiserer en trend i skolen og barnehagen, hvor man i stor grad skal gi barn muligheten til å uttrykke seg som de vil. Og de voksnes rolle blir å sørge for at barna får det slik de vil (Øksnes & Samuelsson, 2017, s. 170). Han argumenter for at vår oppgave med barns motstand, er å hjelpe barn og vise motstand på «riktig» måte. Jeg mener han ser på motstand, med en type balanse. Med det mener jeg at han har et syn som viser at barns meninger har stor betydning, men at de fortsatt trenger hjelp fra voksne med tanker på hvordan deres motstand kommer til uttrykk. Det handler ikke om å undertrykke barns motstand, men om å tilføre «dialogue» (Øksnes & Samuelsson, 2017, s.170). Det å være et sted imellom sine egne behov og verden.

2.2 Danning

Danningsperspektivet henger også sammen med det tyske begrepet «Bildung», som handler om hvordan personen ser seg selv, og forholder seg til seg selv, samtidig som de må forholde seg til verden. (Jansen, 2013, s. 38). Det tyske begrepet «Bildung», kan kobles helt tilbake til begrepet «Paideia» som ble brukt i antikkens Hellas (Straume, 2016, s. 49). Paideia er nært knyttet til begrepet pedagogikk og barneoppdragelse, men dette begrepet skiftet fort betydning fra barneoppdragelse til danning, som er noe som gjelder alle i alle aldre og ikke bare barn. Da så man danning som «både prosess og innhold, men med mest vekt på hva slags kunnskaper og kultur man måtte være i besittelse av for å bli regnet som dannet». (Kvamme, Kvernbekk & Strand, 2016, s. 15).

Dette kan vi også se i den norske skolen for bare 100 år siden, da forholdt norske skoler seg til danning som det å bli dannet. Det handler om å lære opp barna til å bli moralske, i forhold til kristne verdier (Straume, 2016, s.49). Det handler om å passe inn i en kultur som allerede eksisterte. Men hvis vi ser dette gjennom Jansen sin beskrivelse av dannelsesperspektivet under antikkens Hellas ser det annerledes ut. Danning skulle være med på å gi enkelt individer muligheten til å være selvstendige og frigjort, dette perspektivet stammer tilbake fra Antikkens Hellas. Og handler om at mennesker skal være selvstendige når de møter f.eks. kunnskap og tanker fra andre mennesker (Jansen, 2013, s.38)

I 2005 kom danning som begrep inn i barnehageloven, da ble danning byttet ut med begrepet oppdragelse (Olsen, 2011, s. 319). Og i 2006 kom begrepet inn i rammeplanen for barnehagens innhold, men ble bare nevnt kort. Men i rammeplanen fra 2011, hadde danning fått et mye større fokus. Rammeplanen endret seg fra 2006 til 2011 til at danning hadde tatt plassen til oppdragelse (Korsvold, 2013, s. 45). Dette har nok hatt betydning for hvordan vi ser barn og at de nå skal dannes istedenfor å bli oppdratt. I norsk barnehagesammenheng har man hatt et ulikt perspektiv på danning de siste 70 årene. På 50-tallet så man barn som objekter som skulle fylles med passende kunnskap. Her var det hovedsakelig mor, sammen med barnehagelærerinnene som skulle vite det beste for barnet. Barnehagen skulle minne om hjemmet og gi barna omsorg (Korsvold, 2013, s. 49). På 70-tallet skulle danning brukes til å oppdra arbeidskraft og barnehagen hadde mye fokus på utvikling. Og barnet ble nå sett på som aktivt og en ressurs, noe som var nyttig for samfunnet. Barna blir nå sett på som mer kompetente, og sosial kompetanse har fått en plass i barnehagen (Korsvold, 2013, s. 51). Fra år 2000 har det skjedd flere endringer, slik som nevnt dannelsesbegrepet fikk plass i

barnehageloven og i rammeplanen for barnehagens innhold. Og barn gikk fra å bli sett på som kun en del av en familie, til å bli anerkjent som et selvstendig individ med egne rettigheter (Korsvold, 2013, s. 54).

Danning blir sett på som en prosess, noe som foregår hele livet. Danning er et stort begrep, og er ikke kun relevant for barn, men gjelder også voksne. Det blir ofte knyttet opp mot demokrati, samfunn og politikk (Straume, 2016, s. 47). Men i denne oppgaven kommer jeg til å kun fokusere på danningen blant barn, knyttet om mot barns motstand i barnehagen. På grunn av dette er det mange dannelsesperspektiv jeg ikke kommer til å nevne. Danning er ikke noe man bare gjør i en periode, men fra man blir født til man dør. Men for at danning skal skje må personen forholde seg til verden, og være en aktiv del av det som foregår. I motsatt fall hvis man forholder seg passiv, og blir mer en observatør. Hvis dette er tilfellet blir det ikke sett på som danning, men heller som det å bare tilpasse seg det som skjer rundt deg (Jansen, 2013, s. 38). Dette kan ha en direkte kobling til motstand, som også handler om å aktivt forholde seg til verden, hverdagen og være med å påvirke den, gjennom å ytre sine meninger og behov. Det betyr ikke at man må vise motstand for å forholde seg aktivt til verden. Men motstand er en del av det å forholde seg aktivt til verden. Danning er et kulturelt fenomen, og hvordan vi dannes kommer an på hvilken kultur vi blir oppsatt for og sosialisert i (Straume, 2016, s. 49).

«Danning er ikke en kompetanse vi har, men det er derimot noe vi er. Å finne den sanne forståelsen av danning og hva danning er, har vært filosofiens vedvarende problemstilling, helt siden antikken» (Doseth, 2013, s. 154). Man ser danning opp mot personlighetsutvikling (Straume, 2016, s. 49). Dette perspektivet vil jeg bygge videre på, det at danning handler om å utvikle personlighet. Og for å utvikle det, må vi få lov å teste ut hvem vi er og hva vi liker og vil. Jeg ser motstand som en måte å komme frem til hvem man er. Hva de voksne tenker og hvordan de møter barns motstand, kan være med på å legge til rette for eller hemme barns utvikling av sin personlighet eller danning.

Dannelsesbegrepet er hele tiden i endring og nå blir dannelsesbegrepet ofte koblet opp mot demokrati og det å være i et fellesskap (Jansen, 2013, s. 38). Når et menneske møter nye omgivelser og med en gang blir en del av dette handler det ikke om danning, men heller det å tilpasse seg (Jansen, 2013, s. 38). Man kan tenke at alle fellesskap består av mennesker, og alle mennesker er i stand til å lære og utvikle seg hele tiden. Man lærer av seg selv og man lærer av andre, og prosessen er hele tiden i gang. Et slik menneskelig fellesskap er ikke noe som stopper opp. Når man møter noe nytt, kan det forandres og man kan sette sitt preg på fellesskapet.

Jeg vil se på refleksiv og urefleksiv danning, hvor urefleksiv danning handler om å forme mennesker inn i et samfunn med «sannheter». Og det handler om at det er faste idealer man skal oppnå for å være i en dannelsingsprosess, disse lar seg ikke forandre. Og refleksiv danning som handler om å la mennesker vokse, uten noen bestemt påvirkning av «sannheter» (Straume, 2016, s. 51). To ulike perspektiv som bygger på to forskjellige begreper innenfor danningsteori, vekst og forming. En som handler om å forme barn inn i bestemte idealer og verdier og en som er med kritisk og åpen for andre måter å tenke og forstå verden på (Straume, 2016, s. 50). Når man tenker på barns motstand, er det naturlig å tenke at dette ikke handler om å formes til å passe inn et sted, men heller om å utvikle seg på sin måte ved hjelp av andre mennesker og ulike situasjoner.

3 Metoder

I dette kapittelet skal jeg gjøre rede for metodene som er benyttet i oppgaven samt gjennomføringen av disse metodene. Denne prosessen er med på å gjøre kunnskapen som kommer frem i oppgaven eksplisitt, slik at andre kan lese og forstå forskningsresultatene i kvalitativ forskning (Thagaard, 2013, s. 11). Til min problemstilling har jeg valgt et kvalitativt forskningsdesign som gjennomføres med gruppediskusjon og gruppeintervju. Det valget er tatt på bakgrunn av at jeg ønsker å se på hvordan barnehagelærer eller de med barnehagelærerutdanning forstår begrepet motstand og jeg vil innhente mye og konkret data fra få personer. Den kvalitative tilnærmingen handler om å gå dypt inn i enkelte temaer, og har fokus på betydningen av dette tema (Thagaard, 2013, s. 17). I denne oppgaven vil tema være barns motstand i barnehagen. Oppgaven er innenfor den hermeneutiske vitenskapsteoretiske tradisjonen.

Jeg vil også ta for meg valget av vitenskapsteori, den kvalitative metoden som er brukt i denne oppgaven, metode for transkribering, samt etiske vurderinger og oppgavens validitet.

3.1 Vitenskapsteoretiske tilnærminger

Vitenskapsteori brukes til å avgrense, og er med på kunne legge frem det empiriske materielt på en god måte, det handler om forholdet mellom teori og empiri. I en oppgave som dette må man kunne reflektere over de dataene man innhenter og deres meningsinnhold. Vi som studenter er preget av vår forforståelse, og den vil være med på å påvirke hvordan vi forstår og tolker dataen eller det empiriske materialet (Thagaard, 2013, s. 37). Så det er relevant at vi på forhånd har tenkt over hvilke vitenskapsteoretiske tilnærminger vi skal forholde oss til.

I denne oppgaven skal jeg forholde meg til den hermeneutiske tilnærmingen. Hermeneutikk handler om å tolke og fortolke noe, og er en metode for å fortolke tekst (Kleven & Hjordemaal, 2018, s. 187). Innenfor den hermeneutiske tilnærmingen ser man at det slik at det ikke er en måte å forstå og forholde seg til virkeligheten, men at den kan tolkes og forstås på flere ulike måter (Thagaard, 2013, s. 41). Når man tenker på at vi tolker ut ifra vår egen forforståelse, og siden vi mennesker er ulike og har ulik forståelse og opplevelser av ting, vil man tolke det man leser ulikt. Dette kan ses sammen med den teorien og den metoden vi bruker, altså sammenhengen vi har når vi fortolker noe. Vi vil her ta forskjellige valg og dette påvirker våre studier på ulike måter. Hermeneutikken

har blitt forstått av mange ulike teoretikere, som har hatt ulike teorier og ulike grunner til å tolke tekst. Hermeneutikken hadde i utgangspunktet som oppgave å fortolke tekster, men de ulike delene av hermeneutikk har opp igjennom tidene fått kritikk og man har fått nye oppfatninger av hvordan man skal forholde seg til den og bruke den (Thagaard, 2013, s. 41).

Noe som er relevant for meg og min tolkning av det empiriske materialet er begrepet forforståelse. I denne oppgaven vil jeg trekke frem Gadamer sitt perspektiv på forforståelse. Gadamer hadde en stor rolle i å utvikle det vi kaller nyhermeneutikken (Kleven & Hjordemaal, 2018, s. 190). I den klassiske hermeneutikken mener man at det lar seg gjøre å skille mellom ulike typer forforståelse, som nødvendig forforståelse og forforståelse som ødelegger for vår tolkning (Kleven & Hjordemaal, 2018, s. 190). Men Gadamer, mener at dette er umulig og at vår forforståelse alltid vil være der enten vi ønsker det eller ikke. Alt vi har opplevd gjør oss til dem vi er og dette vil alltid like til grunne når vi skal fortolke noe (Kleven & Hjordemaal, 2018, s. 190). Med dette perspektivet i bakgrunn, må man hele tiden være bevisst på sin forforståelse og at den vil være med å påvirke hvordan vi tolker og dermed legger frem vår data.

3.2 Metoden: Gruppediskusjon og gruppeintervju

Min arbeidsmetode i denne oppgaven har vært å jobbe undersøkende i praksis, alt jeg har gjennomført av datainnsamling har vært i egen barnehage. Det kan selvfølgelig by på noen utfordringer, disse kommer jeg tilbake til i delen om forskningsetikk og vurderinger. Covid-19 situasjonen var ustabil og det var vanskelig å reise rundt i flere barnehager, så jeg valgte å gjennomføre innsamlingen av det empiriske materialet på egen arbeidsplass. Jeg har valgt en kvalitativ tilnærming til denne oppgaven. En kvalitativ tilnærming har mange ulike fremgangsmåter, og det er flere måter man kan samle inn data eller analysere (Thagaard, 2013, s. 11) og i denne oppgaven har jeg valgt to.

Innsamlingen av det empiriske materialet ble delt inn i 2 deler. Del 1 var en gruppediskusjon, jeg ville tilnærme meg oppgaven på en litt annet måte enn et vanlig intervju i den første delen. Jeg ville holde min tanker om motstand utenfor denne prosessen. Siden jeg kjenner disse menneskene og de kjenner meg, vil jeg gi dem muligheten til å komme med sin mening uten at jeg var der for å påvirke dem. Som intervjuer i et slikt prosjekt skal man prøve etter beste evne å ikke la sine verdier påvirke informantene (Thagaard, 2013, s. 115). Men jeg vil også forholde meg til et annet

perspektiv som handler om hvordan det er en nærhet mellom forsker og informanter, og noe av grunnen til at man bruker denne metoden er for å oppnå dypere forståelse av hva som skjer (Thagaard, 2013, s. 11). Så det var bakgrunnen når jeg gjennomførte gruppeintervjuene, hvor jeg var til stede og var mer aktiv i samtalen. I del 2 valgte jeg å være med i alle gruppeintervjuene. Grunnen til at jeg gjennomførte gruppediskusjonen uten at jeg involverte meg først var for å gi informantene muligheten til å gjøre seg opp egne tanker om barns motstand. Så fikk vi heller muligheten til å utvikle disse tankene i gruppeintervju delen.

Når jeg startet innsamlingen av det empiriske materialet var jeg opptatt av hva barnehagelærerne tenkte om motstand istedenfor å lage en intervjuguide med mange spørsmål, som kanskje ville påvirke de som skulle bli intervjuet valgte jeg å fortelle dem hva min problemstilling var: *Hvilke tanker har barnehagelærere om barns motstand i barnehagen?* Etterpå bad jeg dem finne en praksisfortelling om barns motstand. På den måten håpet jeg at det var deres syn på barns motstand som kom frem istedenfor min tanker og forståelse av fenomenet. Det er utfordrende å ikke påvirke når man intervjuer noen, en eller annen form for relasjon vil kunne oppstå (Thagaard, 2013, s. 115). Derfor tenkte jeg at det ikke bare holdt med å ta bort intervjuguiden i del 1, men jeg tok også avstand fra gruppediskusjonen. Jeg var ikke til stede i rommet, men tok lydopptak. På den måten kunne jeg ikke påvirke dem med kroppsspråk eller ansiktsuttrykk. Jeg var i del 1 av data innsamlingen ene og alene opptatt av hva de tenkte om barns motstand. Del 2 skulle være med en intervjuguide som tok utgangspunkt i det de hadde vært opptatt av i del 1 av data innsamlingen.

Prosessen startet med å finne informanter til denne oppgaven. På grunn av covid-19 situasjonen og restriksjoner rundt dette, valgte jeg å bruke barnehagelærere fra min egen barnehage. Det jeg er ute etter er hva de med barnehagelærerutdanning og erfaring med barn tenker om barns motstand. På min arbeidsplass er det 9 informanter som har barnehagelærerutdanning. Jeg fikk muligheten til å bruke planleggingsdagen vår 03.01.22, til å samle inn informasjon. Barnehagen er organisert som en basebarnehage med to baser, en småbarnsbaser (0-3år) og en storebarnsbaser (3-6år). De som jobber her, har i ulik grad erfaring med barn. Deres alder varierer fra 24 år til 65 år, noen er helt ny utdannet og har bare et par års erfaring i barnehage, mens andre har jobbet med barn i 35 år. Etter at jeg fikk klarsignal fra styrer om at jeg fikk bruke deler av planleggingsdagen, tok jeg kontakt med de ansatte med barnehagelærerutdanning i barnehagen. Jeg informerte dem om min oppgave, og spurte om de ville være en del av det. Alle sa ja til å være med. De fikk informasjon om oppgaven og om mitt tema valg, de fikk også spørsmål om å ta med seg en praksisfortelling som de tenker

handler om barns motstand i barnehagen. Grunnen til at de skulle ha med seg en praksisfortelling de selv hadde valgt var for å ha noe å diskutere rundt.

I utgangspunktet skulle jeg først ha en felles del, hvor alle deltagerne skulle være med på en felles refleksjon med utgangspunkt i et tankekart. Hensikten var å få frem alles tanker om hva motstand var, og for å starte en tankeprosess rundt dette med barns motstand i barnehagen. Men noen dager før jeg skulle gjennomføre denne delen, kom det strengere restriksjoner, og vi kunne ikke være flere i samme rom. Så denne delen lot seg ikke gjennomføre. Så istedenfor å ha to opplegg denne dagen, ble det bare hovedinnsamlingen som ble gjennomført. Til hoveddelen som fra nå hva blir kalt del 1 av innsamlingen, hadde jeg på forhånd plassert dem i tilfeldige grupper på 3, fra begge baser. Men nok en gang på grunn av restriksjoner, kunne kun de som arbeidet på samme base være sammen. Så det ble to grupper, en fra hver base.

Alle hadde tatt med seg hver sin praksisfortelling om barns motstand, den hadde de skrevet på forhånd. En av grunnen til at jeg valgte å be dem ta med en praksisfortelling, var at hverdagen kan være ganske komplisert, og det er vanskelig å få med seg hva som skjer i situasjonen (Ramian, 2016, s. 4). Og når man forholder seg til en praksisfortelling, får man muligheten til å gå tilbake til en situasjon fra praksis, og se på den og reflektere rundt den i fred og ro. Jeg mener dette kan gi et grunnlag for gode refleksjoner og diskusjoner. Jeg hadde ingen føringer for hvor mange de skulle gå igjennom, om de brukte hele tiden på en eller gikk gjennom alle tre hadde ikke noe å si for min problemstilling. Den ene gruppen gikk igjennom to praksisfortellinger, mens den andre gruppen kun tok for seg en praksisfortelling.

Mitt mål var ikke å komme gjennom og diskutere alle praksisfortellingene, men å kunne få til en diskusjon og få frem tankene til informantene.

Jeg vil prøve så godt jeg kan å ikke være en del av innsamlingen. Jeg vil ikke påvirke dem eller legge føringer for hva de skal fokusere på når det kommer til motstand. Dette gjelder del 1 av innsamlingen, slik at jeg ikke påvirker de tankene og forståelsen de har av motstand. Men til del 2 av innsamlingen utarbeidet jeg en intervjuguide med 5 temaer. Jeg gjennomførte intervjuene med to og to på hver gruppe, i tillegg til meg selv. Dette ble gjort så alle kunne komme tydelig frem med sine tanker, og fordi det var vanskelig å gjennomføre med flere borte fra avdelingen. Av samme praktiske grunner valgt jeg å kun å gjennomføre intervjuet med 6 av de opprinnelige 9 informantene. Dette handler om bemanningen i barnehagen, og kvaliteten vi gir barna. I både del 1

og del 2 av data innsamling tok jeg lydopptak, for å sikre at jeg fikk med alt som ble sagt. Informantene fikk mulighet til å høre på sitt eget lydopptak hvis de ønsket det.

3.3 Transkribering

Transkribering er en prosess hvor man gjør intervjuene eller annen type data innsamling klar for analyseprosessen (Kvale, 2015, s. 137). Når del 1 av datainnsamlingen var gjennomført med gruppe diskusjonene, begynte jeg transkriberingsprosessen. Transkriberingsprosessen er tidskrevende, og det krever at man lytter gjennom lydopptakene flere ganger. Men det er noe som er nødvendig med tanke på den analyseprosessen man skal igjennom, det å arbeide med det empiriske materialet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 204). For å få oversikt over det empiriske materialet sitt, er det en fordel å ha det skrevet ned. Det å forholde seg til en gruppe diskusjon, hvor det ikke var så mange naturlige inndelinger og opphold var utfordrende. Det var lettere å transkribere del 2 av gruppeintervjuene, de var delt inn i temaer og var lettere å transkribere. Begge rundene med transkribering ble gjennomført rett etter lydopptakene ble spilt inn, for å gi meg selv fordelene med å akkurat ha gjennomført intervjuene.

Men både transkriberingen av del 1 og del 2 bydde på utfordringer, talespråket er ganske annerledes enn skriftspråket. En av utfordringene var dette med tegnsetting. I talespråket er det ikke lett å finne de naturlige avslutningene, som å sette komma og punktum ble utfordrende. Når man snakker kommer det også opp ord, som man ikke forholder seg til i en tekst. Ord eller uttrykk som bare fyller, uten at det gir diskusjonen noe mer mening. Slike ord eller uttrykk er helt naturlige når man snakker, men når man skriver de ned virker de mer useriøse/overflødige. Så jeg valgte å ta bort slike ord og uttrykk. Underveis i transkriberingsprosessen, stoppet jeg ofte opp for å prøve å reflektere over det som hadde blitt sagt og jeg noterte mine tanker ned. Dette ble til stor hjelp senere i analyseprosessen.

Når transkriberingen var ferdig, kunne analysen av teksten begynne. Jeg benyttet meg av en abduktiv tilnærming i min analyse. «Abduksjon fremhever det dialektiske forholdet mellom teori og data» (Thagaard, 2013, s. 198). Abduksjon er det sted mellom induktiv og deduktiv tilnærming, det er et samarbeid mellom teori og det empiriske materialet. Så her vil både teorien utvikles på bakgrunn av den empiriske dataen og det teoretiske grunnlaget til forskeren vil påvirke når man tolker eller analyserer det empiriske materialet (Thagaard, 2013, s. 198).

I min analyse har jeg en hermeneutisk tilnærming, når jeg har analysert intervjuene har min prosess vært meningsfortolking (Kvale, 2015, s. 230). Meningsfortolking er mer enn det faktiske empiriske materialet, og handler om å skape mening og betydningsfulle relasjoner og temaer som ikke kommer tydelig frem når man leser teksten (Kvale, 2015, s. 234). Det er viktig å bli kjent med teksten, og finne ut av hva den forteller oss. Man kan gå inn med ulike tanker om hva man kommer til å finne, men jo mer man jobber med teksten jo mer finner man.

Det er viktig å være bevisst på sin forforståelse, den vil kunne påvirke hvordan man leser og forstår teksten. Man kan tenke at man her må legge fra seg sin forforståelse, men ifølge Gadamer er det nærmest umulig å legge vekk sin forforståelse (Kleven & Hjordemaal, 2018, s. 190). Derfor er det viktig å skille mellom hva som er det faktiske empirisk materialet og hva som er min tolkning av det empiriske materialet. For å kunne gjøre om empirisk materiale til kunnskap må man først tenke over hvordan man fremstiller det i teksten. Det er flere måter man kan fremstille et empirisk materiale, men i denne oppgaven velger jeg å forholde meg til denne tredelingen: presentere, analysere og diskutere (Østrem, 2021, s. 81).

Det empiriske materialet blir presenter under kapittelet 4. Funn. Alle direkte sitater er satt i «hermetegn» og *kursiv*, eller hvis det er sitater over 40 ord, har de fått en innrykk i teksten. Det å «presentere» materialet er ofte det å legge frem informantsitater og det å «analysere» handler om å komme med sine egne tanker og tolkninger av materialet, samt det å systematisere det som skal få fokus i oppgaven, altså funnene (Østrem, 2021, s. 87). Så for å ha et tydelig skille på hva som er faktiske funn og hva som er min analyse, er disse delt inn i to ulike kapitler, 4 og 5.

Men det kan være utfordrende å skille mellom å presentere og analysere det empiriske materialet, fordi man begynner å analysere allerede når man innhenter det empiriske materialet (Østrem, 2021, s. 87). I denne oppgaven valgte jeg å transkribere del 1 av datainnsamlingen, før jeg hadde innhentet det empiriske materialet i del 2. Så jeg startet en analyseprosess under transkriberingen av del 1, og ut ifra dette formet jeg temaene til delen av datainnsamlingen. I Østrem (2021) sin bok om det å skrive akademiske tekster, sier hun at vi intuitivt begynner analyseringsprosessen under innsamlingen av det empiriske materialet (Østrem, 2021, s. 87). Min innsamlingsprosess er delt i to deler, i del 1 hadde jeg ingen spørsmål til informantene, de fikk kun ordet barns motstand å diskutere rundt. Så her hadde ikke min analyseprosess startet ennå, men med det empiriske materialet jeg fikk ut av del 1, ble en del analyseprosessen til å utforme spørsmålene til del 2 til,

intervju delen av innsamlingen. Her fant jeg hva informantene var mest opptatt av og dette var med på å forme del 2 av data innsamlingen.

Så selv om jeg skiller på presentasjonen og analysen av det empiriske materialet, vil deler av det gå inn i hverandre. Dette kommer også frem i boken til Thagaard, når man presenterer det empiriske materialet, viser vi hvor vi vil legge vår oppmerksomhet i oppgaven (Thagaard, 2013, s. 181). Jeg har allerede valgt ut hvilke deler av det empiriske materialet jeg velger å fokusere på. Og siden min problemstilling er å finne ut av hvilke tanker barnehagelærere har om barns motstand, var det naturlig å trekke frem det som informantene selv fokuserte mest på. Det kom flere temaer, og noen overlappet hverandre og jeg begynte å plassere de i ulike kategorier ved hjelp av de tankene jeg hadde gjort meg under transkriberingen. Det var enkelte deler som fikk mer oppmerksomhet og som ble snakket om av flere av informantene. Og ut ifra dette fant jeg temaene for intervjuguiden i del 2 av innsamlingen. Disse temaene ble senere til kategoriene jeg presentere under kapittelet 4.Funn.

Den siste delen Østrem skriver om er å diskutere det empiriske materialet. Det henger sammen med det å reflektere rundt det empiriske materialet, og finne ut av hva det kan bety og hvordan man kan forstå det (Østrem, 2021, s. 87). Dette skiller seg fra analysedelen, fordi den er tett knyttet til det empiriske materialet, men når man diskuterer det empiriske materialet forholder man seg til flere elementer. For å oppnå dette trekker man i denne delen inn ulike teoretiske perspektiver og tidligere forskning (Østrem, 2021, s. 88). Denne delen kommer under kapittel 6.Diskusjon. Her kommer den delen hvor det empiriske materialet skal ses opp mot teori og tidligere forskning og bli til kunnskap.

3.4 Forskingsetikk og vurderinger

Jeg har forholdt meg til retningslinjene fra NESH (Den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnsvitenskap og humaniora), i denne oppgaven. Forskningsetikk handler om de «verdier, normer og institusjonelle ordninger» (NESH, 2016, s. 5). Forskingsetikken dekker flere deler av forskningsaktiviteten, f.eks det som omhandler vår forpliktelse overfor de som er informanter i en slik studie.

Retningslinjen *Hensyn til personer* blir veldig relevant i denne oppgaven, det handler blant annet om ansvaret om å informere og samtykke. Jeg har informert mine informanter om hva formålet med oppgaven er, hva min og deres rolle er og hvordan dette blir lagret og anonymisert. Før innsamlingen av dataen startet fikk alle deltagerne en skriftlig forespørsel om forskningsprosjektet, som de måtte lese og signere. Disse er lagret i et låst arkivskap på arbeidsstedet. Når det kommer til lagring av lydopptakene, ble de lagret på min private enhet, dette ble informantene informert om i samtykkeerklæringen. De skal også ha muligheten til å trekke seg som informanter når som helst i prosessen, da blir alt slettet. De kan komme direkte til meg å si ifra, og hvis noen synes dette er ubehagelig, går de til styrer i barnehagen. Oppgaven skal være anonym, derfor har jeg ikke benyttet navn eller ord som han/hun, det står isteden «informant nr.1», «informant nr.2» osv. De ble også informert om dette, og at alt slettes når oppgaven er ferdigstilt. Dette handler om å verne om privatlivet og integriteten til personene som er involvert. Så det blir viktig å ta hensyn til retningslinjene om konfidensialitet (NESH, 2016, s. 16).

En av retningslinjene til NESH som jeg forholder meg til og som er relevant for min oppgave, er *forskningsnormer og verdier*. Som handler om hvorfor man forsker, og hva som er sannhet og hvordan vi kan forholde oss til et slikt begrep som sannhet. Sannheten er vanskelig å finne, så vi må være nøye på hvordan vi fremstiller og tolker våre empiriske data. Vi må også forholde oss til våre egne holdninger og verdier, og hvordan de er med på å forme studie i form av valgene vi tar. Dette kan handle om teorien vi velger, metoden og tema og dette må synliggjøres (NESH, 2016, s. 10).

I min oppgave hadde jeg behov for at informantene skrev under på et samtykkeskjema, og jeg gjorde lydopptak av gruppe diskusjonen i del 1 av innsamlingen og i gruppe intervjuene del 2 av innsamling av empirien. Ved slike forhold er det et krav å sende inn prosjektet til NSD, som er Norsk senter for forskingsdata. Dette ble sendt inn til vurdering i november 2021 og NSD godkjente planen.

Jeg har jevnlig gjort etiske vurderinger, noe som har vært en utfordring er hvordan jeg skal forholde meg til at innsamlingen av empirien er i egen barnehage. Jeg må tenke over problemstillinger som hvordan jeg forholder meg til det som blir sagt, at jeg må forholde meg profesjonelt til det empiriske materialet jeg samler inn. Jeg må være bevisst på hvordan jeg fremstiller det empiriske materialet og mine analyser eller tolkninger. Jeg vil ikke sette mine informanter i et feil lys og jeg vil heller ikke legge det frem på en måte som er for positiv, for å beskytte noen. Jeg er kun ute etter hvilke tanker barnehagelærerne faktisk har om barns motstand i barnehagen, det er ingen svar som

er feil, jeg er kun ute etter å få innsikt. Jeg kjenner disse menneskene godt fra før, så jeg må være bevisst på vår relasjon og ikke la det påvirke min forskning.

Etter at jeg hadde transkribert det empiriske materialet, fikk alle muligheten til å gå igjennom det jeg hadde skrevet for å se om de kjente seg igjen og godkjenne det. Ikke fordi jeg har gått inn for å endre på noe av det de har sagt, men den muntlige tale er forskjellige fra den skriftlige. Og jeg har derfor gjort noen endringer for å gi setningene mening. Når man gjennomfører studier som dette må man tenke på det som har med menneskeverd å gjøre. Vi må ta hensyn til informantenes integritet og ha respekt for at deres interesser blir ivaretatt når forskningen blir fremstilt (NESH, 2016, s. 12). Det prøver jeg å oppnå ved at de får muligheten til å se hvordan de har blitt fremstilt til nå i oppgaven, slik at de kan komme med sin mening rundt dette.

3.5 Validitet og reliabilitet

Når det kommer til troverdighet av kunnskapen som kommer frem i en slik studie, knytter man det til ulike begreper, blant annet validitet (Kvale, 2015, s. 272). Validitet handler om hvordan vi tolker de dataene vi har samlet inn, altså de tolkningene som kommer frem i oppgaven (Thagaard, 2013, s. 204). Det handler om i hvilken grad vi kan stole på de resultatene som dukker opp i en slik studie som dette. Etter jeg hadde transkribert intervjuene, fikk alle som var med muligheten til å se over dokumentet. Dette var slik at de kunne gi tilbakemelding på teksten, og se om de kjente seg igjen i den transkriberte teksten. Siden alle deltagerne er personer jeg jobber med fikk jeg muligheten til å prate med alle. Dette er med på å sikre validitet, det er med på å sikre hvordan begrepet motstand blir oppfattet fra min side. Hvordan deres ord og tanker, og min forståelse av dette blir bekreftet.

Men dette er kun knyttet til det transkriberte, analysen er også relevant. Fordi her kommer mine tolkninger av dataen frem. Validitet handler om å stille spørsmål ved de tolkningene som man har kommet frem til (Thagaard, 2013, s. 205). En måte å styrke validiteten i oppgaven på er ved «gjennomsiktighet». Gjennomsiktighet handler om hvordan vi gjør rede for grunnlaget som har ført til våre tolkninger i analysen og dette bør komme tydelig frem i våre konklusjoner (Thagaard, 2013, s. 205). Dette vil jeg gjøre i flere deler av oppgaven, i metodekapittelet skriver jeg om mine tanker og min gjennomføring, i kapittelet om funn legger jeg frem hva informantene har sagt, og i kapittelet om analyse ser man mine tolkninger. Her har man mulighet til å få et innblikk inn i prosessen når jeg presenterer og analyserer det empiriske materialet. Og i kapittelet om diskusjon,

her kommer det frem hvordan det empiriske materialet blir forstått og tolket sammen med teori og tidligere forskning.

Man må forholde seg kritisk til analyseprosessen (Thagaard, 2013, s. 205). Dette krever at man hele tiden stiller kritiske spørsmål når man gjør sine tolkninger av dataene. En annen måte å styrke validiteten på er å redegjøre for hvordan man har gått frem i prosjektet og relasjonene ute i felten (Thagaard, 2013, s. 206). I dette tilfellet handler det om å nøye redegjøre for de metodene jeg har benyttet meg av, både når det kommer til forberedelsene og gjennomføringen av gruppediskusjonene og gruppeintervjuene. Jeg har lagt frem hele min prosess tidligere i dette metodekapittelet. Dette kan sette lys på hvordan man har jobbet og hvordan man har kommet frem til sine resultater. Mine tolkninger knyttet sammen med tidligere forskning på barns motstand og sammen med aktuell teori. Funnene som er gjort i denne oppgaven er ikke noe fasit, de er kun knyttet til 9 informanter fra en barnehage.

Reliabilitet handler om vurderingen av påliteligheten til forskningen. Man må forholde seg kritisk til de vurderingene som gjøres gjennom hele forskningsprosjektet (Thagaard, 2013, s. 201). Det handler om troverdigheten til prosjektet, om man kan ha tillit til forskningen. Noe som er knyttet til forskingsreliabilitet er om andre forskere ville fått de samme resultatene, altså om de som blir intervjuet hadde gitt de samme svarene til en annen forsker (Kvale, 2015, s. 139). I denne oppgaven har jeg hatt åpne spørsmål, jeg har lagt mer vekt på kategorier/temaer enn spørsmål. Intervjuguiden ligger under vedlegg. Dette for å prøve å minske min egen påvirkning på informantene sin svar. Denne formen for etterprøving kalles «repliserbarhet», det er rettet kritikk mot dette når det kommer til kvalitativ forskning. Det argumenteres for at dataen i kvalitativ forskning er noe forsker og informant utvikler sammen (Thagaard, 2013, s. 202). Det kan være naturlig med tanke på nonverbal kommunikasjon. La oss si at en forsker gir et smil når informanten kommer med et svar. Dette kan bli oppfattet som en oppfordring og informanten vil utdype mer. Slike små tilsynelatende ubetydelige tegn kan være med på å forme hvilke data som kommer frem.

En annen måte å styrke reliabiliteten på er å sørge for at dataene er konkrete og atskilt fra tolkingene til forskeren. For å få til dette kreves det at man på en tydelig måte gjør rede for hva som er den konkrete dataen og hva som er forskeren sine tolkninger og vurderinger (Thagaard, 2013, s. 203). Dette har jeg gjort ved å sette informantsitater i «hermetegn» og *kursiv*, på den måten vil det være tydelig hva som er direkte data. De er også satt i et egne kapitler og mine tolkninger/analysen kommer i et annet kapittel. I min oppgave har jeg benyttet meg av lydopptak istedenfor å ta egne

notater. Dette kan være med på å skille mellom hva som er konkrete data og hva som er min tolkning av hva som skjer. Når jeg legger frem mine funn, kan jeg på en tydelig måte legge frem hva som er empiriske data rett fra informantene og hva som er mine tolkinger.

4 Presentasjon av funn

I dette kapittelet vil jeg legge frem det empiriske materialet som ble hentet inn under grupperediskusjonene (del 1) og under gruppeintervjuene (del 2). I del 2 var det laget 5 temaer på forhånd. Eksempler på motstand, tanker om motstand før og nå, skjult og åpen motstand, kan motstand føre til endringer av praksis og hvordan de ser motstand opp mot danning.

Problemstillingen min var: *Hvilke tanker har barnehagelærere om barns motstand i barnehagen?*

Del 1 av innsamlingen

Det var flere hovedpunkter som kom frem under de to gruppediskusjonene. Jeg vil se gruppene sammen, jeg vil ikke dele inn i gruppe 1 og 2. Grunnen til at jeg ikke ønsker å skille mellom gruppe 1 og 2 er at gruppene flere ganger hadde de samme tankene, og jeg ser ingen hensiktsmessig grunn til å skille dem. De to gruppene diskuterte ut ifra ulike praksisfortellinger om barns motstand. De hadde selv funnet praksisfortellinger om situasjoner om barns motstand. Så først vil jeg presenter disse 2 fortellingene som ble brukt.

Del 2 av innsamlingen

Denne delen består av tre intervjuer, med to på hver gruppe. I de tre gruppene, er det en person fra små-barns basen og en person fra storebarns basen.

Funnene jeg gjør rede for her er hentet inn fra både del 1 og del 2, jeg har lagd kategorier som fikk mest fokus fra informantene.

I presentasjonen av mine funn i det empiriske materialet har del 1 og del 2 av data innsamlingen blitt satt sammen, det er flere av de samme tankene som dukker opp. Og del 2 av innsamlingen er basert på det empiriske materialet fra del 1 av innsamlingen, og disse to vil utfylle hverandre. Så det er ingen grunn til å skille disse fra hverandre når jeg nå legger frem mine funn. Først presenterer jeg praksisfortellingene som ble brukt i gruppediskusjonene, alle navn er fiktive. Så vil jeg presentere funnene, altså dirkede sitater fra informantene. Som da blir presentert i ulike kategorier.

4.1 Praksisfortellinger om motstand

Nr.1

Det var vinter og det var på tide for Hakkespettene å kle på seg for å gå ut etter lunsj. I og med at vi kom sent i gang med lunsjen, hadde vi litt dårlig tid med å komme oss ut, da Rødspettene vantet på å få komme inn. Vi var også manko på personale, så jeg var alene med en ny vikar.

Alle barna fikk beskjed om å ta med seg sekkene for å gå i gangen.

Da vi omsider kom oss til gangen, oppdaget vi at vi manglet «Erik».

Jeg gikk tilbake for å lete etter han.

Jeg fant Erik til slutt. Han hadde gjemt seg under putene på puterommet.

Erik var ikke fornøyd med at vi skulle ut, så han strittet imot da jeg prøvde å få han med.

Erik løp av gårde og jeg etter.

Da jeg til slutt fikk tak i han, og tok han med til garderoben ble han helt vill. Jo villere Erik ble, jo mer stresset ble jeg. Etter et «kamp» med svette, tårer og hyl og trøst fikk jeg endelig Erik ut døra. Selv om det gikk bra til slutt, var det ingen god opplevelse, verken for meg eller Erik.

Nr.2

Knut 5 år, Silje og jeg er ute i barnehagen. Knut spør hva har dere gjort?

Jeg har vist Silje hvordan hun skal styre barnehagen svarer jeg. Knut lager snøball og ser på oss begge voksne, jeg sier høyt og viser stopp tegnet og sier "NIX" og jeg fortsetter å gå ned trappa.

Knut kaster snøballen på Silje. Både hun og jeg ignorerer, snakker videre med andre og går ned trappa. Dagen etter ute i barnehagen Knut, Silje og jeg. Knut spør igjen hva gjør dere i dag?

Jeg viser Silje skogen og hagen og alt som dere må passe på. Knut spør hytta også?

Jeg ja la oss se på hytta også, kan du vise Silje? Knut og oss begge går rundt i skogen, både barna og jeg forklarer det som er viktig å vite. Knut ser opp på oss med et vennlig og interessert blikk, følger etter oss lenge. Litt senere på dagen sier jeg til Silje, så du litt av Knut i går og i dag?

Hun svarer ja, videre sier jeg: jeg tror han allerede har forstått at du liker han uansett hva han gjør.

4.2 Ulike former for motstand, skjult/ åpen motstand

I tillegg til disse to eksemplene på barns motstand i form av praksisfortellinger, vil jeg trekke frem flere som kom frem under innsamlingen av empirien. Motstand kan være flere ting, jeg fikk blant annet flere eksempler på praktiske ting. Det var eksempler som at barna ikke vil sove eller legge seg, at de ikke vil spise, ikke vil skifte bleie, vil ikke kle på seg når det er på tide å gå ut eller at de ikke vil sitte i den stolen.

Informant nr.2: *«Vi har et barn i gruppa som ikke har lyst til å sitte i den stolen og det skjønner jeg det er jo ikke deilig å sitte i den stolen der, men samtidig så er det den stolen som passer barnet, jeg må tenke på sikkerheten.»*

Informantene kalte dette motstand mot de voksnes rutiner, eller en reaksjon som følge av de voksnes maktutøvelse. Informant nr.3: *«Motstand handler om vilje og meninger, vi ser ofte at det skjer når barna vil teste grenser.»*

Informant nr.5: *«Barns egne vilje, det å uttrykke sine ønsker. De sier sine meninger. Et eksempel kan være hvis barna er i en kjempefin lek enten ute eller inne og så skal vi bytte da kan vi møte motstand.»*

Noe annet som kom frem var barnets følelser og reaksjonsmønster. Informant nr.4: *«Det handler mye om følelser hos dem.»*

Informant nr.3: *«Det kan være mye, men tror det her handler om tilknytning og oppmerksomhet. Teste ut hvor har jeg deg eller hva kan jeg gjøre for å få kontakt med deg eller det som vi ofte kaller for oppmerksomhet.»*

Informant nr.6: *«Grensesetting, grenser i form av det med å dele, og det med vær snille med hverandre. Alt det med relasjoner, det er den motstanden jeg synes er mest krevende. Mest krevende er det å få en toårig til å innse at du må dele.»*

Her er noen av informantenes tanker om danning og barns motstand. Dette kommer ikke til å bli en stor kategori siden danning stort sett kommer inn i alle kategoriene.

Informant nr.1: *«Det handler om å gi barna erfaring. Vi må også se på bakgrunnen, og hvorfor barna gjør som de gjør, hva de vil oppnå. Noen ganger er det også bare trøst og forståelse de trenger, det er ikke alltid vi kan løse problemene deres. Det er mye vi kan lære barna det er i sånne situasjoner hvor mye de kan erfare rundt det. F.eks. å lære seg å tenke over sine egne beslutninger»*

Informant nr.3: *«Danning for meg handler om det å være i et samspill. Og da blir det viktig å tenke om hvordan vi ser på barn og både i forhold til demokrati og anerkjennelse. Tolke den motstanden som noe konstruktivt at det er en gi jo ta læringsprosess for barn og voksne. Jeg lærer deg å kjenne gjennom motstand og dine tanker.»*

Jeg stiller også et spørsmål om hva de tenker om skjult og åpen motstand, og hvordan de forstår disse to begrepene.

Informant nr.1: *«Skjult motstand er spenning, det å kunne gjemme seg vekk fra de voksne. Den åpne motstanden kommer kanskje mer når følelsene tar litt over hånd, og de ikke klarer å skjule hva de føler og mener. De som viser følelsene sine mer og gir mer motstand, ikke skjult men tydelig og åpen motstand.»*

Informant nr.2: *«Jeg er enig med nr.1 at skjult motstand det er jo veldig spennende. Det er gøy. Du har også disse stille barna som kanskje egentlig ikke vil vise seg, de bare på en måte de står i et hjørne og ja ikke sier at de ikke vil, men de viser jo med hele kroppen. Det kan godt hende at altså noen gjør litt skjult også fordi at de kanskje har noen mer erfaringer med at voksne har vært veldig negativ, ikke noe hvis du har fått vært veldig strenge mot dem, veldig mye nei.»*

Informant nr.4: *«Det handler om at noen barn tør å vise den åpne motstanden sånn mens andre har behov for å skjule for oss. Sikkert av forskjellige grunner noe er positivt som er negativt. Skjult motstand gjør det litt mer vanskelig for oss å oppdage, og da blir det vanskeligere å gjøre noe med det eller for dem.»*

Informant nr.6: *«Jeg tror den skjulte motstanden kan handle om barn som har lært noe, at her vet de at det får nei. Så de skjuler sin motstand isteden.»*

Informant nr.5: *«Jeg tror den skjulte motstand handler om spenning, at det er morsomt for barna å gjøre noe som ikke er lov.»*

4.3 Tanker om motstand før og nå

Begreper endres hele tiden, noe som gjør det vanskelig å forstå og forholde oss til dem. Det kan være relevant å se på og tenke over når man skal se på hvordan motstand blir forstått og jobbet med i barnehagen i dag. Kan det være at vi har et ulikt syn når det kommer til barns motstand? Her kommer jeg til å legge frem hvordan informantene har opplevd denne endringen i synet på barns motstand. Noen har lang erfaring i barnehagen, mens andre har kort erfaring. Men vi ser likevel mye enighet i at det er forskjeller fra før og nå, noen ganger bare noen få år, mens andre ganger over 30år. Det som kom opp, var hvordan barnehagehverdagen før var styrt av rutinger og at alt skulle skje på de voksnes premisser.

Informant nr.1: *«Alle skulle sitte på potte i en ring. Og da var det jo sånn at noen unger som ikke ville det fordi de kanskje akkurat hadde vært på do. Det var ikke noe slakk altså, det var ikke noe sånn vurdere situasjonen i forhold til enkeltbarn og enkelt barns behov nei.»*

Informant nr.2: *«Vårt syn på barn endrer seg hele tiden og vi er i endring hele tiden.»*

En av informantene beskriver det som *«Det var ikke noe sånn vurdere situasjonen i forhold til enkeltbarn og enkelt barns behov nei.»* Og *«det var fokus på de voksnes behov, i forhold til å få ting i et system sånn som de ville.»* Her er det snakk om hvordan synet på barn og deres motstand var før. En annen informant beskrev hvordan vi så på barna i barnehagene nå.

Informant nr.2: *«Si at før så ble barn sett på som objekter og sånn også nå blir de sett på som subjekt. Det blir tatt hensyn til at man har egne behov og at det ikke bare er fellesskapet hele veien, det har blitt en bedre balanse.»*

Informant nr.5: «Det handler om også respekt for barn, vi må vise barn respekt. Det synes jeg kanskje det er mer fokus på nå enn før, at vi må lytte til barns meninger og ta de på alvor.»

Informant nr.4: «Jeg tenker vi har på en måte mer rom for rom motstand nå. Nå er det mer fokus på anerkjennelse. Det å ha fokus på å vise følelser, det er sunt og positivt.»

Informant nr.6: «Jeg føler at det er mer akseptert at barna har et annet standpunkt enn deg selv.»

Informant nr.5: «At det kanskje var mer voksenstyrt før, mens nå har barna fått litt mer plass til å komme med sine meninger. Før virket det som at barnas egen mening ikke hadde den verdien det har i dag.»

Informant nr.1: «Vi må å ta vare på verdigheten da til det barnet, føler det har fått større plass».

Og noen av grunnene til dette mente de hadde med den fagliggjøringen som har skjedd i barnehagen, og at vi har fått mer teorier, retningslinjer og litteratur sannsynligvis har påvirket synet til de som jobber i barnehagen. En informant forteller:

«En konkret til episode faktisk da jeg begynte i barnehage i 2006 da husker jeg at vi skulle gå ut jeg jobbet på småbarnsavdeling og det var sånn litt rigid. Da skulle alle gå ut samtidig og så var det 2 gutter som lekte med briotog, de 2 gutta de lekte så godt. Så tenkte jeg skal jeg avbryte den fine leken fordi alle må gå ut. Jeg fikk meg ikke til å gjør det, også spurte jeg om det til en medarbeider, om vi kunne vente litt med dem. De har det så fint nå jeg klarer liksom ikke å avslutte den leken. Da får jeg svaret: Det tror jeg vi skal bestemme. Det var ikke greit nei da får jeg kle på, og det ble jo ramaskrik, jeg trodde ikke på det heller så det var sånn nei vi må kle på liksom bare sånn det er noen andre som bestemmer det her da. Da kom barns medvirkning med rammeplanen når jeg begynte på skolen året etter 2007 og det er sånn derre halleluja.»

En annen informant forteller om hvordan barnas motstand ble løst før «Det ble snakket om hvordan de gjorde det hjemme med sine egne barn. De mente at denne erfaringen var mye viktigere enn at du som pedagog hadde et kunnskapsgrunnlag.»

Informant nr.1: «Du får en refleksjon omkring det du driver med når du har gått gjennom en utdanning, som du ikke har når du er ufaglært. Man trenger kanskje ikke utdanning, man kan jo lese litteratur da uansett.»

En annen sier: «Utdanningen har forandret barnehagen og synet på barnehagen, jeg føler vi er sterkere nå som vi har en sterkere utdanning.»

Informant nr.2: *«Alt er skrevet ned og du har filosofer, du har psykologer, du har mye du kan støtte deg på. Vi har mye støtte og vi kan støtte oss til de hele tiden vi kan slå opp i en bok.»* Det kommer også utsagn som: *«Vi har jo det i ryggmargen vår på en måte, så mye mer forskning nå. Jeg føler det har skjedd mye med vårt syn i forhold til hvordan mennesker skal fungere.»*

Men det er også spørsmålet om man har dratt endringen for langt. Om det har blitt for mye fokus på enkelt barns behov, at det kanskje går ut over barnegruppen.

En informant sier: *«Men noe jeg har lagt merke til er at det kan virke som det er mindre grenser nå. Vi ser at vi ikke sier nei, eller setter grenser for barna mer. Det har kanskje blitt mindre rutiner i barnehagen, noen barn er jo avhengige av rutine.»*

Informant nr.3: *«Men det blir jo galt i andre veien også, at vi for eksempel glemmer ting som folkeskikken. Det kan bli vanskelig for dem senere i livet hvis de ikke møter noe motstand eller grenser.»* Slik jeg tolker det kommer det frem her at vi kanskje av og til går for langt andre veien, at ting blir grenseløst. Vi ikke alltid skal trenge å gi etter for barns motstand, det kan være hensiktsmessig med grenser og rutiner. Men hvis ikke vi gir etter for barns motstand er det viktig at vi likevel møter dem på en god og anerkjennende måte, og det kan ses sammen med den relasjonen voksen har til barna.

4.4 Relasjoner og følelser

I gruppediskusjonen i del 1 av datainnsamlingen, hadde begge gruppene mye fokus på relasjoner mellom barn og voksne. Her var det snakk om et konkret eksempel i garderoben, med et barn som ikke ville kle på seg, fra praksisfortelling nr.1. På grunn av korona situasjonen kunne ikke barna være sammen med de andre gruppene. Barna måtte kle på seg for å gå ut, selv om de voksne skjønnte at det var vanskelig for han.

Informant nr.5: *«Ok det er greit nok at han må kle på seg, og vi må hjelpe han å gjøre det, men man må også huske at man må tone seg inn da.»*

Informant nr.8: *«Det er sånn da at det kommer an på hvor mye har du i banken hos han, hva deres relasjon er.»*

Informant nr.1: *«Jeg mener tone seg inn, slik at han opplever at du også forstår hans situasjon. Ja, og følelsene hans. Vi må jo også tenke på det med å anerkjenne følelsene til barnet.»*

Informant nr.8: *«Så hvis du får en grei avslutning med en klem og noen fine ord. Så tenker jeg at du har ikke har gjort så mye skade der, men det er kommer an på hvilken relasjon dere fra før.»*

Informant nr.5: *«Det er det jeg mener det er det er veldig viktig, det å vise at man har respekt for barnet.»*

Informant nr.1: *«Ja, vi må vise omsorg. Kanskje spesielt i en sånn litt vanskelig situasjon.»*

Informant nr.7: *«Det er jo litt med det, det kommer an på hvor godt kjenner vi barna og hvilken relasjon har vi til barna.»*

Informant nr.1: *«Når det kommer til barns motstand, handler det om å møte på barna på riktig måte. Vi må justere oss etter situasjonen.»*

Informant nr.7: *«Du må spille litt på lag med barnet, og vise at du forstår den situasjonen fra barnet sin side.»*

Videre sier informanten: *«Jeg kan ikke ta med et barn å bare gå inn i en situasjon sånn som du kan med et barn på din gruppe, fordi du kjenner dem så godt.»*

Her er det flere eksempler på informantenes tanker om hvordan man skal møte barna i en motstand situasjon.

Informant nr.6: *«Og da tenker jeg at som ansatt i barnehagen så kan du se litt hvilken type barnet er. Barn er jo forskjellige, og viser ulike type motstand. Ja, og det må takles på forskjellige måter.»*

Informant nr.5: *«Og noen ganger kanskje tiden egentlig i seg selv hadde vært nok, gi dem tid og ikke å prate dem i hjel, men bare være nær dem. Og at de kjenner at vi støtter dem og anerkjenner dem.»*

Selv om det man her ikke kunne møte barnet i hans motstand med endring akkurat der, får de ansatte er det likevel mulig å bruke slike situasjoner til refleksjon senere. Informant nr.5: *«Jeg måtte også se på denne situasjonen og hvordan jeg jobber, og hva jeg burde gjøre annerledes.»* Andre måter å reflektere på er også hvorfor noen viser motstand mens andre ikke. Informant nr.4: *«Er ikke motstand ofte tegn på trygghet at jeg klarer å si fra. At de er trygge nok til å kunne uttrykke seg. Mens de stille barna de kan sitte inne med mye.»*

Det er ikke alltid mulig å møte barna på deres motstand, det er ikke alle behov som er mulig å ta hensyn til. Informant nr.5: *«Det betyr selvfølgelig ikke at de alltid skal få det slik de vil, men vi må gi dem og forklaring. Vi må ha fokus på vår inntoning når det kommer til barna.»*

En annen måte å forstå motstand på kan handle om hvordan barn prøve å finne ut hvordan de voksne er. Informant nr.3: *«Jeg vil vite om du ser meg eller er det jeg vil vite om du er en som blir sint, jeg vil vite om du er til å stole på.»*

Informant nr.3:

«Barn reagerer på det som skjer rundt dem på samme måte som oss voksne, men vi kan sette oss ned og tenke over det som skjer. De kan ikke det, de kan ikke se ned på situasjonen, eller gå til psykolog og sier at det er på grunn av det og det. Det kan vi, de kan ikke det, de må finne andre måter å takle situasjonen på. Barn har reaksjoner på omgivelsene, og vi må hjelpe dem.»

Informant nr.4: *«Være til stede og vise at vi her for dem og at vi kan hjelpe dem.»*

En annen informant sier: *«Det å hjelpe dem med å sette ord på følelsene sine, kanskje de ikke klarer å sette ord på det så mye selv. Er der kjenner det jo det inn med følelsesregulering og som er vårt ansvar.»* Flere av informantene snakker om det å hjelpe barna med å sette ord på eller hjelpe barna å stå i følelsene sine.

Informant nr.7: *«Må vi hjelpe dem med å regulere det sånn at de klarer å vise motstand senere i samfunnet, men på en ordentlig måte.»*

Informant nr.8: *«Altså det er lov å være uenig, men vi trenger ikke å slå eller løpe fra situasjonen. Vi må lære barna og takle ting, slik at de kan bli sine egne personer.»*

Informant nr.1: *«Hvordan omgås du andre mennesker selv om du er uenig for eksempel ja sant ja det å lære deg. At jeg har lov å være uenig, og at det til og med kanskje er bra når vi er uenige, men det må løses på en god måte.»*

Informant nr.7: *«Det er viktig at vi som jobber i barnehagen klarer å ta oss litt tid å møte barns motstand på en god måte, reagere på en måte som vi ønsker at barna skal reagere på, vi er forbilder her.»*

4.5 Kan motstand føre til endring

Barns motstand kan være utfordrende for de voksne i barnehagen, men hva kan barns motstand fortelle oss og hvordan kan vi bruke den.

Informant nr.3: *«Når barn viser motstand, tenker jeg på selvhverdelse. Jeg tenker kanskje det er lettere å kunne gå inn å forstå et barn som viser motstand så tydelig kontra det tause, stille barnet som kanskje har det like vondt, men du ser ikke fordi de ikke gir noe uttrykk».*

En av informantene kommer med en praksisfortelling:

«Det kommer et nytt barn til storebarnsbasen, han har gått i denne barnehagen før, men da på småbarns basen. Hver gang han kommer til barnehagen og hans gruppe er inne, begynner han å gråte og viser tydelig at han ikke vil være i barnehagen. Men når vi er ute går det greit å bli levert i barnehagen. Vi finner ut at det han vil når han kommer i barnehagen, er å være ute å sykle. Så vi lager en avtale med de andre gruppene, slik at han alltid får være med den gruppen som er ute.»

Diskusjonen som skjer mellom to informanter i sammenheng med denne praksisfortellingen handler om hvorfor vi voksne sier nei, at vi burde være mer opptatt av å finne måter som vi kan si ja og møte barna på det de trenger. Informant nr.6 *«Jeg tenker det er viktig for trivselen til barna og det er dem som skal ha en fin hverdag. Det er det viktigste.»* Informant nr.5: *«Jeg tenker at man skal alltid tenke på hvorfor man si nei.»*

Informant nr.2: *«Vi må endre holdningene våre vi, altså jeg tenker hvis vi skal tenke en samlingsstund da. Og vi har spesielt den ene ungen som ikke har lyst til å bli med på samlingsstunden. Hvorfor skal vi da? tenker jeg. Hvorfor skal vi tvinge den ungen til å bli med samlingsstunden hvis ikke hun vil eller han vil?»*

Informant nr.1 *«Når jeg jobbet på små barns basen hadde vi også dette problemet, så vi fant ut at vi skulle la barna få vandre rundt i samlingsstunden. Komme og gå som de selv ville.»* Informant nr.2: *«Men bortsett fra sikkerhet så er det jo svært lite vi på en måte må gjennom, som må være sånn. Det er opp til oss og barna, slik at vi får en fin hverdag som er litt fleksibel.»*

Dette er et eksempel med et barn som blir virkelig sint, og noe går ut over andre barn, og den voksne tar med seg barnet bort fra situasjonen. Og så forklarer vedkommende hva som ble tenkt etter situasjonen.

Informant nr.4: *«Men det er først når det er over at du virkelig jobber deg gjennom det som har skjedd i hodet. For er det egentlig lurt at du gjør det sånn? Gjør jeg det riktig? Da setter i hvert fall du i gang en prosess hos deg selv og det er jo noe som kan føre til en endring.»*

Men informantene kom med eksempler på utfordringer i møte med barnas motstand i barnehagen. Noe som kom frem var de begrensinger som blir satt igjennom strukturen, som tid, rutiner og personale. Informant nr.3: *«Jeg tenker dette er vanskelig både for barn og for de voksne, med tidspress og det at man må være på et bestemt sted til en bestemt tid.»*

Informant nr.7: *«At du egentlig ikke har tid til å ta det ordentlig.»*

Informant nr.4: *«Det handler veldig mye om hva du tar deg tid til. Vi tar jo oss ikke så god tid i barnehager i dag.»*

Informant nr.7: *«Ja, det er vanskelig når du har de ytre faktorene, den påvirker hvordan du møter den motstanden.»*

Informant nr.6: *«Det er for meg tydelig at det er tiden som er utfordrende. At du egentlig ikke tar deg tid til å ta den ordentlig».*

Litt tanker om forskjellen på småbarns og storebarns basene.

«Vi på små barn, har ikke så mange barn og flere voksne. Og kanskje flere rom og mer plass enn dere på storebarn. Da er det lettere for oss å være mer fleksible når det kommer til barns behov. Hvis det er et eller flere barn som ikke vil inn, kan vi dele oss i to og være der barna vil.»

Noe annet som kan være utfordrende med å møte barns motstand og la dette endre vår praksis, er spørsmålet om enkeltbarnets behov eller gruppens behov.

Informant nr.4: *«Det handler også litt om det går på det enkeltes barns beste eller gruppens beste. Kan vi endre vår praksis uten at det påvirker resten av gruppen på en negativ måte. Så*

om vi er flinke til å endre oss kommer egentlig helt an på situasjonen. Vi må tilpasse oss enkelt barn, samtidig som vi må ta hensyn til gruppen.»

5 Analyse av funn

Mitt analysearbeid handler om å finne ut hva informantene faktisk sier, og hva de legger mest fokus på når det kommer til barns motstand i barnehagen. For å finne ut av dette har jeg først og fremst sett på hva som blir dratt frem mest hyppig blant informantene. Det er slik jeg kom frem til mine kategorier, synet på barns motstand før og nå, ulike former for motstand, relasjoner og følelser, og om motstand kan føre til endringer. Så det er ikke alt av det empiriske materialet som blir med videre, i en slik oppgave må man velge slik at oppgavene får en struktur. Jeg har valgt danning som mitt teoretiske utgangspunkt, og jeg vil i diskusjonsdelen trekke det perspektivet inn i de ulike kategoriene. Jeg har også sett på ulike nyanser i det empiriske materialet, slik som skjult/åpen motstand, forskjeller på små og storebarns basen, for og imot det å imøtekomme barns motstand, og flere ulike nyanser i materialet.

Etter å ha gjennomført intervjuene, lyttet til og transkribert det empiriske materialet. Under transkriberingsprosessen, satt jeg samtidig og noterte ned tanker og koblet dette sammen med den litteraturen og kunnskapsgrunnlaget jeg hadde kjennskap til. Når jeg var ferdig med transkriberingen, leste jeg gjennom det empiriske materialet og deretter plasserte jeg det i ulike kategorier eller temaer. Disse kategoriene ble valgt på grunnlag av hva informantene ble mest vekt på eller som ofte ble nevnt under gruppediskusjonen. Ut ifra disse laget jeg meg en intervjuguide, som var gjeldende under andre innsamling av det empiriske materialet. Så begynte prosessen en gang til, med gruppeintervjuer, transkribering og notater. Jeg jobbet med disse kategoriene, sammen med den teorien og den tidligere forskningen jeg har sett på som relevant. Etter å ha kommet et stykke inn i diskusjonsprosessen, ville jeg forsikre meg om at jeg har forstått informantene på rett måte. Dette gjør jeg for det første for å være sikker på at jeg har forstått dem rett og for å kunne komme med et så rett empirisk materiale som jeg kan inn i denne oppgaven.

Etter dette leste jeg gjennom alt det empiriske materialet, og laget meg en tolkning av hva de ulike utsagnene kunne bety, og deretter satt jeg dem inn i ulike kategorier. Kategoriene ble laget med tanke på intervju spørsmålene, og hva informantene hadde mest fokus på når de kunne uttale seg fritt om barns motstand i barnehagen. Som hvilke relasjoner vi har til barna, og hvordan vi møter barns i deres motstand. Samt hva man kan lære i slike situasjoner med mest fokus på barns danning.

5.1 Ulike former for motstand

Min analyse av det empiriske materialet. Slik jeg tolker det handler motstand her både om fysisk motstand og muntlig/verbal motstand. Og at motstand blant barna skjer i sammenheng med at de uttrykker sine ønsker eller er uenige med hva de voksne sier. Når barn har behov for å ytre sin mening kommer det ofte frem med følelser og reaksjoner, istedenfor at de på en logisk måte argumenterer for sine meninger. Det kommer flere eksempler på barna motstand, når det kommer til praktiske gjøre mål, som påkledning, måltid og andre ting som bryter opp barns lek eller aktiviteter.

Noe annet man legger merke til er hvordan de voksne ser barns motstand, kan være avhengig av om det er små eller store barn. Det første er fra storebarns basen og den andre fra småbarnsbasen. Slik jeg tolker det har de store barna ofte kommet lengre i sin utvikling, og dermed er det naturlig at de viser motstand på ulike ting og av ulike grunner enn de små barna. De store barna har nok allerede lært seg å dele med andre i større grad enn de små barna, men det betyr ikke at de vil teste andre grenser. Ifølge informantene som arbeidet med de store barna, handler motstand ofte om motstand mot regler og rutiner som de voksne setter for barna. Og det kan handle om tilknytning for barna, at det viser motstand til voksne for å test ut hvor de har de voksne, og hvor langt de kan gå. Mens blant de små barna kommer motstand kanskje oftere frem når det kommer til barn-barn relasjoner. Flere av informantene fra småbarnsbasen, forteller om motstanden barna viser hverandre. De krangler om leker, og vil ikke dele med andre, og viser ofte motstand i relasjoner med andre barn. Men noe som var felles, var dette med motstand rundt praktiske ting i barnehagen, slik som å skifte bleie, hvor de skal sitte, kle på seg og gjøre mål eller regler som barna ikke alltid er like enige i.

I denne oppgaven er det også hentet inn empirisk materiale om to ulike typer motstand, skjult og åpen motstand. Slik jeg tolker svarene fra informantene, tenker jeg at skjult motstand blir sett på som spennende og gøy for barn, noe de kan gjøre sammen ved å gjemme seg bort, og skjule noe fra de voksne. Men at det også er noe som foregår hos de barna som er stille, eller de barn som har blitt møtt på en negativ måte når de viser sin motstand i barnehagen og kanskje ikke tør å vise motstand. At den skjulte motstanden kommer som følge av hvordan de voksne møter dem, og at barna har lært seg at det er bedre å skjule det for den voksen. Og som igjen også er vanskeligere for de voksne å oppdage, dette ble sett på som en utfordring. Den åpne motstanden ble sett sammen med følelser, det å la følelsene og tanke sine komme til syne for andre. Og at det kan komme i ulike grader.

Når man snakket om barns danning i det empiriske materialet, koblet informantene dette sammen med læring. Det ble snakket om det å være der med barna mens de lærer å takle ulike situasjoner sammen med andre mennesker. Dette var oppfatning til de fleste av informantene, at danning skjer når vi er der med barna. Vi står i motstandssituasjonen med barna, og dette kan være vanskelige situasjoner som gir barna erfaring med noe nytt. Det å stå i en motstandssituasjon hvor man ikke får det som man vil, kan føre med seg mange følelser og være krevende for barna. Her er det viktig at vi voksne er med dem, og støtter og snakker med barna. Andre tanker de hadde som omhandler danning som f.eks. det å kunne være et forbilde for barna, møte barna på en god og spørrende måte. Og at en slik prosess kan være med å hjelpe barn å selv løse situasjonen på et senere tidspunkt. Jeg tolker dette slik at de ser hvordan det å øve på sosiale situasjoner sammen med en voksen og eventuelt andre barn, kan være en del av barnas dannelsingsprosess. De voksne vil være forbilder for barna, og barnehagen vil være en øvings eller læringsarena for slike samhandlingssituasjoner.

5.2 Synet på motstand før og nå

De informantene som hadde erfaringer med hvilke tanker som regjerte i barnehagene før, omtalt det som veldig rutine styrt. Det har skjedd endringer, men det er fortsatt en del rutine i barnehagehverdagen i enkelte tider på dagen, f.eks. når barna skal ut, når vi skal spise, gå på tur osv. Det som kommer frem i det empiriske materialet er at det er vårt syn på barn som har endret seg, og igjen påvirker hvordan vi møter barn i deres motstand. Ut ifra sitatene til informantene kan det virke som det er stor enighet rundt at det har skjedd en endring i barnehagen, og at denne endringen blir sett på som positiv. En teori som ofte ble brukt, var det å se barn som subjekter. Og at barna nå får mer plass til å være den de er, og at fokuset på enkelt barn har blitt større. Og at det har blitt mindre fokus på hva som gjør hverdagen enklere for de voksne. Vi bruker mer av tiden vår til å lytte til barn, og prøve å tolke hva de vil. Noe som ble sett på som veldig viktig for å få til dette, er det å respektere barna og deres meninger.

Det som ble sett på som en grunn til denne endringen, er bruken av faglitteratur og vår faglighet på bakgrunn av vår utdanning. Og lovverk og rammeplanen, og den kunnskapen som det fører med seg. Noe som har laget et større skille mellom barnehagen og hjemme, i den betydning at barnehagen har blitt mer profesjonell. Og jobben stiller mer krav til oss, det holder ikke å tenke

hvordan vi gjorde ting med egne barn. Men at det heller handler om hva litteraturen sier om barn og deres utvikling, og at dette sammen med lovverk og rammeplanen har endret vårt syn på barn.

5.3 Relasjoner og barns følelser

Når jeg går gjennom det empiriske materialet, ser jeg at noe av det første informantene begynte å snakke om var deres relasjon til barnet, og hvordan man skulle tone seg inn på barnet følelser i slike motstandssituasjoner. Slik jeg tolker det har de mye fokus på den eksisterende relasjonen de har til barnet, og det å kjenne barnet godt og vite hvordan man skal nå frem til akkurat det barnet man snakker med. Det handler om å kunne vise omsorg på en god måte, ved å vite hvordan man skal møte akkurat dette barnet. Vite hva dette barnet trenger, gjennom å ha en god relasjon til barnet. Samt å vise barnet forståelse, respekt og anerkjennelse for sine tanker og følelser. Dette betyr ikke at barnet alltid kan bli møtt på sin motstand, men det betyr at man skal være der for og sammen med barnet hvis situasjonen krever det. Og i tillegg for å få hverdagen til å gå opp med tanke på rutiner og andre barn vil det være vanskelig å alltid møte barns motstand og meninger. Men slik jeg tolker det var det fortsatt viktig for informantene å møte barna på en så god måte de kunne.

Slik jeg tolker det handler dette om hvem vi er for barna, at vi er deres støttespillere og er der for å lære sammen med dem. Vi er forbilder som kan hjelpe dem å løse ulike situasjoner, og hjelpe dem å forstå at man ikke alltid kan få det på sin måte. Øve på å være uenige, prøve på å stå i vanskelige situasjoner. Det andre fokuset som dukket opp var barnas sterke følelser, og at dette var noe informantene så som veldig relevant når man går inn i en slik situasjon med barna. At det kan være vanskelig for dem å uttrykke det de vil f.eks. med ord og argumenter. At deres motstand kan komme frem gjennom å løpe vekk, gråte, bli sinte eller bare skrike nei. Og at i slike situasjoner vil vår rolle som støttespillere være viktig. Her kommer det etter min forståelse inn på danning, det å være sammen med barna og hjelpe dem gjennom situasjonen slik at det vil bli lettere å takle for barna på et senere tidspunkt. Ved at de har erfaringer med slike situasjoner, og at det ofte ordner seg til slutt. Dette er selvfølgelig vanskelig å se der og da, og er nok noe man alltid må jobbe med. Men det kan bli lettere hvis den voksne har vært med på å gjøre situasjonen så positiv som mulig. Ved f.eks. å gi barna gode forklaringer, ta seg tid og være nær dem alt etter hva barnet trenger.

5.4 Motstand og endring av praksis

Når det kommer til spørsmålet om barns motstand kan være med på å føre til endring, virker det som dette er lettere for oss hvis barnas motstand er åpen. Informantene forteller at gjennom den åpne motstanden blir den lettere å oppdage, det blir lettere for de voksne å vite hva barna trenger. Når barna aktivt forteller oss på ulike måter hva de vil. Og hvis det er slik de voksne ser det, tenker jeg at det kan være et tegne på at motstand kan føre til endring i barnehagen. For å vise at vi tar barna på alvor er det også relevant å se på om den motstanden barna viser fører til endring i barnehagen sin praksis. Jeg har i løpet av innsamlingen av det empiriske materialet fått inntrykk av at informantene er positive til barns motstand, at de ser på det som noe som hjelper dem i deres pedagogiske arbeid. Motstand gir dem et inntrykk av hvordan barna vil ha det, og at det kan hjelpe dem å bedre deres praksis i barnehagen.

Samtidig som barns motstand er krevende for de voksne, det tar tid og tvinger oss til å se på vår praksis med kritiske øyne. Noe som kan være utfordrende, men som kan gi gode resultater og ha en direkte innvirkning på barns trivsel i barnehagen. Men at det likevel er viktig å gi rom for motstand og endring, siden det kan ses sammen med hva barna trenger og dermed påvirke deres trivsel i barnehagen. En av informantene snakket om hvorfor vi skal si nei til barnet. Slik jeg tolker det, er sånn spørsmål veldig viktige og kan hjelpe oss å rette et kritisk blikk mot oss selv. Sier vi nei for å vise at vi bestemmer, sier vi det for gruppens beste, sier vi det med tanke på sikkerhet, eller kanskje fordi vi ikke har tid eller vil ta oss tid til å legge til rette for barna. Tidlig i det empiriske materialet kom det frem at barns motstand tar tid, tid vi ikke alltid har. Barns motstand blir også sett på og omtalt som en måte for barna å hevde seg selv, og gi dem en måte å finne sin plass. Ut ifra dette tenker jeg at barnehagelærerne velger å prioriter å ta seg tid til dette i løpet av en barnehagehverdag.

Ifølge det empiriske materialet, kan det se ut som det er forskjeller på om barns motstand fører til endring i små og storebarns basene. Dette gjelder ikke nødvendigvis alle barnehager, men i denne barnehagen er det tilfelle at småbarnsbasen har flere rom, og flere tilgjengelige voksne som kan gjøre det lettere å innfri enkeltbarns behov. Og ifølge barnehageloven § 26. om grunnbemanning står det at «Barnehagen skal minst ha én ansatt per tre barn når barna er under tre år og én ansatt per seks barn når barna er over tre år» (Barnehageloven, 2021, § 26). Så småbarns avdelinger eller baser har dobbelt så mange voksne som storebarns avdelinger eller baser. Dette er med på å gjøre det lettere å møte barn når det uttrykker at de vil noe annet. De voksne har muligheten til å gi enkeltbarn mer av sin tid og derfor muligheten å tilrettelegge i en større grad.

6 Diskusjon

Når man legger frem sitt empiriske materiale, består den prosessen ofte av tre deler: presentasjon, analyse og diskusjon (Østrem, 2021, s. 87). I dette kapittelet vil jeg diskutere det empiriske materialet, altså den siste delen av prosessen. Her skal jeg se det empiriske materialet opp mot tidligere forskning og ulike teorier. Dette for å finne ut av hva det kan bety og hvordan det kan forstås (Østrem, 2021, s. 87). Med dette vil jeg forsøke å svare på min problemstilling som er *hva tenker barnehagelærere om barns motstand i barnehagen*. Til å begynne med vil jeg se kort på noen ulike former for motstand, som ble nevnt i det empiriske materialet, også hvordan synet på barn har endret seg, og hvordan det kan ha påvirkning på hvordan vårt syn på barns motstand er. Deretter vil jeg se på skjult og åpen motstand, så på hvordan relasjoner og følelser spiller en rolle i barns motstand og til slutt om barns motstand kan være med på å føre til endring av barnehagens praksis. I alle disse delene vil vi komme inn på dannelsesperspektivet knyttet til barns motstand.

6.1 Motstand, og endringer i synet på barns motstand

Jeg vil først se litt på ulike typer motstand, og kort om i hvilken grad de ulike typene motstand blir nevnt av informantene. Her vil jeg bruke Markström sine 5 kategorier eller strategier om barns motstand, som jeg nevnte i delen om tidligere forskning. Motstand blir uttrykt på mange ulike måter, Markström har delt disse inn i psykisk, sosial, verbal, emosjonell motstand og avvising (Markström, 2010, s. 307). I gjennomgangen av det empiriske materialet ser jeg at informantene ofte trekker inn det som Markström kaller psykisk motstand som handler om at barna ikke gjennomfører i forhold til de voksnes forventninger av hva de burde klare. Slik som å ta på sine egne klær eller åpne sin egen sekk, den type motstand var noe informantene ofte så i løpet av barnehagehverdagen.

Når det kommer til den sosiale motstanden, som handler om at barna ikke vil være med på aktiviteter eller leker som de voksne iverksetter. Var ikke nevnt noen eksempler på dette knyttet opp til voksen styrte leker, men det kom eksempler på barns motstand når de måtte bryte opp sin lek til fordel for måltider eller andre overgangssituasjoner.

Verbal motstand på den måten med å bruke stygge ord fikk jeg ingen eksempler på, kun eksempler som hvor motstand kom i form av gråt. Men jeg vil tenke at dette heller kommer inn under

kategori om emosjonell motstand, som er motstand hvor barn viser sine følelser. Dette var kanskje den type motstand som ble oftest beskrevet, men den kan jo overlappe med de andre kategoriene for motstand. Barn har mye følelser, og benytter seg av disse istedenfor å tenke og argumentere på en logisk måte (Palsdottir, 2010, s. 104). Så det vil være naturlig å tenke at emosjonell motstand er en strategi barn ofte bruker sammen med de andre strategiene. Hvis barn viser f.eks. psykisk motstand i form av at de ikke vil kle på seg, kommer det gjerne sterke følelser frem. Den siste kategorien handler om avvisning, når barn velger å overse det den voksne sier eller rutine til barnehagen. Dette er en form for motstand som kom frem flere ganger i løpet av intervjuene det at barna sniker seg vekk når det er ryddetid, eller tid for å kle på seg.

Ifølge Grindheim (2013) er det lettest å oppdage motstand der det er mest rutiner (Grindheim, 2013, s. 45). Dette kom også frem i mine funn, informantene hadde flere eksempler på barns motstand. Og de fleste av eksemplene var fra overgangssituasjoner, eller voksenstyrte aktiviteter som måltid eller samlingsstund. Men det er ikke slik at barn nødvendigvis ytrer sin motstand når det kommer til ting de ikke vil gjøre, men hvor mye de vil gjøre av disse aktivitetene (Grindheim, 2013, s. 39). Hvor lenge barna vil sitte ved matbordet, hvor ofte de vil kle på seg og å gå ut, hvor lenge de vil sitte stille i en samlingsstund, eller enda viktigere når de vil gjennomføre disse ulike aktivitetene. Eller kanskje barna har et behov for å være med å bestemme, at de ikke alltid liker å bli fortalt at de må gjøre noe. Koch (2013) mener barn har et behov for å selv være med å styre sine egne liv, og stå opp mot autoriteter, i slike situasjoner de voksne som bestemmer hva de skal gjøre, og når de skal gjøre det. De vil bli sine egne personer, de vil ta valg for seg selv, som gir meninger for dem. Utvikle seg som person, denne prosessen kan knyttes opp mot danning, som man ser på som personlighetsutvikling (Straume, 2016, s. 49).

Når man skal se på hva barnehagelærerne tenker om barns motstand, kan det være relevant å se på vårt syn på barn og barndom. Hvordan vi ser på barn, vil ha en stor påvirkning på hvordan vi møter barna i en motstandssituasjon, og vil ha noe å si for hvordan vi tolker barns intensjoner og handlinger. Ut ifra det empiriske materialet har synet på barn i barnehagen endret seg de siste 10 årene. Mye av det som kom frem var knyttet til at vi nå kanskje viser mer respekt for barns følelser og behov, og at vi er mer anerkjennende og støttende i forhold til barnas motstand. At vi tar barns motstand mer på alvor, og prøver i større grad å la barna påvirke sin egen hverdag. En av Informantene sa: *«Jeg føler at det er mer akseptert at barna har et annet standpunkt enn deg selv.»*. Og slik jeg tolker den handler den om at det er lov å være uenig med en voksen, det er lov å ha sine

egne meninger, og de kan uttrykkes og de voksne viser forståelse for det. Og det er sannsynlig at grunn til at vårt syn på barns motstand har endret seg er at vårt syn på barn har endret seg.

Vi har gjennom flere 100 år laget oss meninger om hva det vil si å være et individ, altså det å være et subjekt. Og siden dette har skjedd over så lang tid, er det naturlig å tenke at disse tankene er godt programmert i oss og kan være vanskelig å snu eller stille spørsmål ved (Nordin-Hultman, 2004, s. 185). Slike tanker som handler om hvordan vi forstår et begrep eller fenomen kalles diskurser (Jansen, 2013, s. 20). Når flere mennesker over tid har hatt lik eller en tilnærmet lik oppfatning av noe, kan det være vanskelig å snu disse tankene. Hvem som forteller oss det, vil ha noe å si for hvordan vi tar med oss disse tankene videre. Foucault snakker om begrepet dominerende diskurser, dette er diskurser eller tanker som gjerne har kommet fra mennesker med makt, mennesker som har mulighet til å påvirke oss (Moss, 2019, s. 1). Dominerende diskurser kommer altså ofte fra mennesker med makt, og får derfor ofte mer fotfeste enn andre tanker eller forståelser, og de kan bli den eneste måte å forstå noe på og på den måten blir slike tanker «sannheter» (Moss, 2019, s. 5). Slike diskurser kan følge oss lenge uten at vi stiller spørsmål ved dem, og de blir en del av oss og påvirker hvordan vi forstår ting, og dermed hvordan vi handler (Jansen, 2013, s. 20).

Noe som kan påvirke hvordan vi forstår et fenomen som i dette tilfellet er barns motstand er diskurser. En diskurs handler om ulike forståelser eller tanker som flere mennesker deler (Jansen, 2013, s. 20). En diskurs kan oppstå av ulike grunner og er noe vi sjeldent stiller spørsmål ved eller reflektere over (Jansen, 2013, s. 20). Det kan være noe man har hørt flere mennesker si flere ganger gjennom livet, noe som gjør at det ikke er noe grunn til å stille spørsmål ved disse diskursene, og noen av dem har mer fotfeste enn andre. Foucault begrep dominerende diskurser, er ofte diskurser som har stor makt og blir sett på som den ene måten å forstå noe på, som f.eks. synet på barn (Moss, 2019, s. 1). Dominant diskurser blir ofte skap når vi tenker at dette er den eneste måte å se noe på, og det er vanskelig å bryte slike diskurser (Moss, 2018, s. 5). Slike dominerende diskurser får ofte stor makt, og er med på å påvirke hvordan vi arbeider for eksempel med barn i barnehagen (Jansen, 2013, s. 21). Vi kan ha tanker om barn og pedagogiske praksiser som sitter dypt i oss, som vi sliter med å stille spørsmål ved. Vi har f.eks. jobbet eller tenkt slik så lenge, at vi ikke en gang ser det som en mulighet å gjøre eller forstå ting på en annen måte.

Men når det kommer ny forskning og nye teorier kan det være med på å bryte med det vi har tenkt før, dette kan være med på å endre hva vi tenker og hvordan vi forstår det som skjer. Men hvor kommer disse diskursene fra, de oppstår som historier, en forståelse som av ulike grunner har fått

fotfeste. Foucault kobler dette med «et regime av sannhet» (Moss, 2019, s. 5). Det handler om mennesker som har makt og innflytelse som går inn og former våre tanker, med å innbille oss at det kun er en måte å forstå noe på. Slike tanker eller forståelser som at barn er tomme, og trenger at voksne fyller dem med de kunnskapene vi mener barna trenger. Diskurser står ikke stille, men endres sammen med samfunnet (Jansen, 2013, s. 21). Det vil si at vårt syn på barn vil hele tiden være i utvikling, det kommer ny forskning eller det kommer nye tanker og teorier som er med på å endre et allerede eksisterende syn. Og et barn kan gå fra å bli sett på som et objekt til et subjekt som fortjener vår respekt og anerkjennelse.

Hvordan skal vi klare å bryte slike dominerende diskurser? Ifølge informantene i denne oppgaven kan utdanning, litteratur og ny forskning være med på å bryte gamle tankemønstre. De hevder at gjennom utdanning, eller bare det å lese mer faglitteratur kan være med på å endre hvordan vi forstår noe. «*Du får en refleksjon omkring det du driver med når du har gått gjennom en utdanning, som du ikke har når du er ufaglært. Man trenger kanskje ikke utdanning, man kan jo lese litteratur uansett.*» Det handler om å få til en refleksjon, det handler om å stille spørsmål og oppsøke andre tanker enn man kanskje hadde før. Du kan ha blitt fortalt noe hele livet, kanskje av en i familien som du stoler på, som har hørt det av noen andre, disse tankene har preget hvordan du forstår ting, og igjen hvordan du jobber med barn. Og det kan være sannsynlig at du har godtatt dette uten å tenke noe mer over det. Men gjennom å reflektere rundt det, kan tankene dine forandre seg.

Og ifølge det empiriske materialet kan for eksempel utdanning være en måte for oss å utfordre og reflektere rundt disse tankene vi alltid har hatt. «*Utdanningen har forandret barnehagen og synet på barnehagen, jeg føler vi er sterkere nå som vi har en sterkere utdanning.*» «*Alt er skrevet ned og du har filosofer, du har psykologer, du har mye du kan støtte deg på. Vi har mye støtte og vi kan støtte oss til de hele tiden, vi kan slå opp i en bok.*» Informantene sier de føler seg sterkere nå som de har utdanning. Og hvis vi ser på praksis fortellingen som ligger under funn 4.3 om hva det betydde for henne når ordet medvirkning kom i rammeplan. Her vil jeg argumentere for at utdanningen og nye forskning som igjen preger lovene våre, har vært med på å gi barnehagelærerne trygghet til å tenke annerledes.

Men utdanning og litteratur er teoretisk og ifølge Bae (2007) må det være en bevisstgjøring av denne fagkunnskapen, den må prege våre personlige holdninger og verdier for at det skal kunne komme frem i praksis. Hun trekker også frem at det er viktig at vi holder oss oppdaterte på vår

fagkunnskap og forskning (Bae, 2007). Diskurser påvirket av samfunnet, og på samme måte som samfunnet utvikler seg utvikler og diskursene seg (Jansen, 2013, s. 21). Og for at vi som arbeider med barn skal kunne henge med i den nye utviklingen er det relevant å tenke at man hele tiden må jobbe med sitt syn på barn, gjennom å holde seg oppdatert på fagkunnskap og forskning.

Det er flere grunner til å tenke at utdanning, litteratur og forskning kan hjelpe oss med å forstå ting på en ny måte og bryte med dominerende diskurser, et element jeg tenker er viktig i en slik prosess. For at man skal kunne endre og utvikle sine tanker og forståelser, må man også personlig gjennom en prosess, man må ha evnen til å kunne tenke kritisk. Ifølge Moss (2019) er kritisk tenkning en prosess som har to sider. En av sidene handler om å kunne være i stand til å identifisere og stille spørsmål ved dominerende diskurser og den andre siden handler om å skape seg nye måter å tenke på og utforske andre alternative tanker, for å kunne bevise at det finnes andre måter og andre muligheter når det kommer til å forstå ulike diskurser (Moss, 2019, s. 1). Hvis man holder seg åpen for nye tanker og nye ideer, samt å holde seg oppdatert på ny fagkunnskap og forskning, vil man i større grad være åpen for nye måter å forstå og jobbe med barn på. For at vi skal kunne ta inn nye perspektiver og ny forskning inn i vår praksis, krever det at vi er bevisst på hva vi vil endre. Vi må se på den fagkunnskapen vi har tilgjengelig, samt å se på våre personlige holdninger og verdier (Bae, 2007). Med andre ord er det viktig at de som jobber i barnehage til en viss grad holder seg oppdatert på ny kunnskap og forskning, samtidig som man må ha et åpent syn når det kommer til nye perspektiver. Og man må være bevisst på egne holdninger og en egen praksis, slik at man kan reflektere over dette hele tiden.

Synet vårt på barn har hele tiden vært i endring, synet vårt på barn er preget av vår kultur og vårt samfunn. Og nå har vi en tradisjon hvor vi ser barn som kompetente. Før det hadde vi en tradisjon som kalles «Lydighetsbarnet», denne tradisjonen hadde forfeste lenge og det var etter andre verdenskrig at vi begynte å se på barns behov (NOU, 2010: 8, s. 15). Det at vi tenker at barnet kan mer enn vi kanskje trodde før. At barn ikke er tomme og trenger at vi former de, men allerede har gode tanker vi voksne må forholde oss til. Tanker som er gode, gir mening og er der av en grunn. Det vil si at vi må ta barns meninger på alvor, men det betyr ikke at de ikke trenger veiledning. Det er flere situasjoner barnet ikke har vært utsatt for, der barnet ikke har noen erfaringer. Her vil barnet trenge andre, både barn og voksne. Tanken om det kompetente barn kommer blant annet fra Reggio Emilia sin pedagogikk. For selv om Reggio Emilia pedagogikken stammer fra en liten by i Italia, er den kjent og brukt i store deler av verden (Moss, 2019, s. 65).

Innenfor deres pedagogikk, mener de at barn er i stand til å lære seg, og barnet allerede har mye kunnskap og at vi voksne burde anerkjenne den kunnskapen og at barnet har uendelig med potensiale. Begrepet læring blir her sett på som noe sosialt, en prosess for å skape mening og at det alltid blir gjort sammen med andre (Moss, 2019, s. 70). Læring er ikke bare det å tilegne seg kunnskap for eksempel gjennom å øve seg på noe bestemt. Slik jeg tolker læring her handler det om å utvikle seg sammen. Reggio Emilia mener at barnet er kompetent og er i stor grad i stand til å gjøre dette. De argumenterer for at læringsprosessen skjer hos enkelt individet, men for å teste det ut, gi det mening, ulike perspektiver og forklaringer er vi avhengige av andre, og det er det som gjør læring til en konstruksjon (Rinaldi, 2006, s. 125).

Pedagogikken til Reggio Emilia har vært med på å endre hvordan vi ser på barn, og i tillegg er de et eksempel på motstand blant de voksne som jobber i barnehagen. «En av de mest kjente motstandsgruppene i barnehagesammenheng må være den som har sitt utspring i Reggio Emilia» (Øksnes & Samuelsson, 2017, s. 36). Grunnen til å se på Reggio Emilia som en motstandsgruppe er fordi de startet egne barnehager, med en egen form for pedagogikk som skulle bryte med den fascismen som var en stor del av Italia på den tiden (Øksnes & Samuelsson, 2017, s. 36). Fascisme er en politisk ideologi som er preget av mye autoritet og diktatur (Berg & Lima, 2021). Så intuisjoner som Reggio Emilia, kan være gode forbilder som endrer vårt syn på barns motstand på flere måter.

En av de store endringene som har skjedd med vårt syn på barn, er det å se barn som subjekter med egne meninger som vi må ta hensyn til på en annen måte enn vi gjorde før. Før var tendensen å se på barn som objekter, som vi voksne måtte forme (Bae, 2007). Hvis vi ser barn som subjekter, må det ligge til grunn at vi anerkjenner og respekterer barnas meninger og rettigheter. De må ha muligheten til å være med å påvirke sin egen hverdag (Bae, 2007). Dette kan ses sammen med hvordan vi møter barns motstand, vi må se på barna som mennesker som allerede har egne meninger og tanker om hvordan vi vil ha sin hverdag. Så en måte synet på barn har endret seg, er å se på barn som mer kompetente og at deres læring skjer sammen med andre. Når barn blir sett på som subjekter og ikke objekter, kommer ord som anerkjennelse og respekt frem (Bae, 2007). Dette er ord som dukket opp ved flere anledninger i det empiriske materialet. Dette var et av sitatene som kom frem, når jeg spurte informantene om synet på motstand før og nå.

Informant nr.2: «Si at før så ble barn sett på som objekter og sånn også nå blir de sett på som subjekt. Det blir tatt hensyn til at man har egne behov og at det ikke bare er fellesskapet hele veien, det har blitt en bedre balanse.»

Ifølge NOU er det å se barn som subjekt noe som preger vår praksis med barn i barnehagen. At barnet er sitt eget menneske med rettigheter og at deres meninger skal bli tatt på alvor (NOU, 2010: 8, s. 15).

Det å se barn som subjekter og som kompetente, er noe som har endret seg i vårt syn på barna. Og det vil også kunne påvirke hvordan vi ser på barnas motstand. Ifølge informantene har vår praksis endret seg i barnehagen. Fra å ha mer fokus på å få hverdagen til å gå opp, til at vi har mer fokus på enkelt barns behov, samt at vi som voksne har mer fokus på å anerkjenne og støtte barn i deres motstand. Men vi har fortsatt fokus på rutiner og regler i hverdagen. Det er noen endringer i hvordan vi ser på barn og enkeltbarns behov. Selv om vi kanskje ikke har så rigide rutiner lenger, har vi fortsatt en del rutiner i barnehagen. Jeg tenker at dette er med på å få hverdagen til å gå opp. Rutiner er noe som kan hjelpe både barn og voksne. Det gir en form for forutsigbarhet for barna. Samtidig som det gjør ting lettere å huske og gjennomføre for oss voksne. Vi skal ikke gi opp alt av rutiner, men vi må tenke over hvordan vi møter barna når de viser motstand rundt disse rutinene. Møter vi barna med anerkjennelse, støtte og respekt eller tar vi det forgitt at barna skal tilpasse seg alt vi forventer av dem.

En annen måte å beskrive denne teorien på er å se barnet som allerede kompetent og ikke bare som noe tomt vi er ansvarlige for å fylle. (Dosest, 2013 s. 153). Vi må derfor møte barnet på en måte som viser at vi respekter deres mening, men samtidig må vi være der og veilede barnet. Det å se barnet som kompetent betyr ikke at barnet ikke trenger hjelp i sin utvikling, det samme kan vi også si om voksne, vi trenger stadig hjelp og veiledning gjennom hele livet. Danningsprosessen vil alltid være til stede. Siden synet vårt på barn har endret seg er det naturlig at dette også ha påvirket hvordan vi ser på dannelsesprosessen, på sammen måte som hvordan vi ser på barns motstand. En måte å møte det kompetente barnet på vil være å møte hvert enkelt barn der hvor de er, og vi skal ikke være opptatt av hva barnet mangler og hvordan vi skal forme barnet. Vi skal heller være der å støtte og hjelpe barnet i ulike situasjoner, slik at det selv etter hvert blir i stand til å reflektere over eget liv (Dosest, 2013, s. 153). Warming har også skrevet noe om dette skiftet i vårt syn på barn. Nå blir barn sett på som aktører i eget liv, de skal ha muligheten til å være med på å påvirke på en

annen måte enn før. Og det har vært med på å gjøre måten vi oppdrar barna våre på, mindre autoritær (Warming, 2019, s. 30). Noe som igjen kanskje har ført til at motstand har fått mer plass i barnehagen.

Vi kan også se på hvordan synet på danning har endret seg. Hvis man går tilbake i tid og ser på hva danning betydde i norske skoler, skulle man lære opp barna i kristne verdier og at det var mye fokus på den moralske opplæringen av barna (Straume, 2016, s. 49). Barna skulle inn i noe som allerede eksisterte, men etter hvert fikk man et annet syn på danning, og hva som var viktig for oss. Innenfor danning finnes det flere ulike perspektiver. Men her vil jeg trekke frem urefleksiv og refleksiv danning, disse perspektivene er koblet sammen med begrepene «vekst og forming» (Straume, 2016, s. 50). Den urefleksive retningen vil jeg si er med på å beskrive slik man så på danning før i den norske skolen. At barna skulle formes inn i noe. (Straume, 2016, s. 51). Dette stemmer også godt overens med vårt syn på barn før, hvor de ble oppfattet som «tomme» og de skulle fylles med kunnskap og verdier av de voksne. I denne tradisjonen mener man at de verdiene eller idealene som samfunnet allerede hadde er verdt å beholde, uten noen spesiell endring (Straume, 2016, s. 50). Den refleksive danningen handlet om danning som var noe som skulle gi enkeltindivider muligheten til å vokse. Gi de muligheten til å bli sine egne selvstendige personer, som kunne tenke for seg selv (Straume, 2016, s. 51). Her ser man heller verdiene i en mer kritisk tankegang. Og mer åpen for endring og utvikling. Noe som er koblet sammen med vårt moderne syn på danning, hvis vi ser på hva Jansen (2010) sier om danning. Handler det om at vi skal dannes slik at vi skal kunne møte andre mennesker, og kunne være med å tilføre noe, istedenfor å bare ta inn over seg allerede kjent kunnskap (Jansen, 2013, s. 38).

Altså at barna har noe å bidra med, at de er i stand til å ha gode tanker som er verdt å høre på. Som stemmer bedre overens med de barnesynet vi har nå i dag. Det betyr ikke at man skal glemme den kunnskapen og kulturen man dannes inn i, men at man skal være i stand til å tenke selv, slik at man kan bidra med å føre ting videre. Hvis man ser på denne endringen i dannelsesbegrepet, kan man fort se paralleller til endringen vi har hatt i vårt barnesyn og synet på barns motstand. Barna som egne individer, med gode tanker og meninger har fått mer plass i barnehagen.

En annen endring i dannelsesperspektivet henger sammen med en endring i vårt syn på barn. Før ble barnet sett på som en del av en familie, og det var tydelig at det var foreldrene eller spesielt mor som skulle ha en mening om hva barnet skulle lære (Korsvold, 2013, s. 51). Mens i senere tid etter 2000, har barn fått en status som egne individer. Dette har skjedd over tid gjennom lovendringer,

FNs barnekonvensjon, barnehageloven og rammeplan for barnehagens innhold (Korsvold, 2013, s. 53). Dette har vært med på å gi barna en stemme, de blir oppfattet som selvstendige individer som har noe å si. Og en måte barna kan bruke sin stemme på en gjennom motstand, når barna viser motstand ytrere de sin mening om hvordan de vil ha sin hverdag eller for å stå opp mot autoriteter (Koch, 2013, s. 9). Så siden denne endringen i synet på barn har skjedd, er det naturlig å tenke at vi tar barns motstand mer på alvor. Og hvis vi ser på hva som kom frem av funn i det empiriske materialet om synet på motstand før og nå, kan vi se at det var mer fokus på at barnehagen skulle være mer som hjemme og det var de voksne som styrte hva barna skulle lære og hvordan deres dag skulle være.

6.2 Skjult og åpen motstand

Det er mange måter å se på barns motstand, men en måte å dele på motstand på er skjult og åpen motstand, eller direkte og indirekte motstand er også begreper som bli brukt. Ifølge Koch, utøver barn motstand fordi de vil ha kontroll over seg selv og sine egne liv. De vil stå opp mot autoriteter, det skjer både ved direkte og indirekte motstand. (Koch, 2013, s. 9). Direkte motstand er motstand som et uttrykt eksplisitt og åpent, mens den indirekte er mer skjult og ikke like lett å oppdage. Men begge er måter barn kan vise motstand på (Øksnes, 2017, s. 31). Direkte motstand kan være når et barn roper høyt og tydelig at han ikke vil være med ut, direkte motstand er ofte verbalt her og nå. Men den indirekte motstanden er mer skjult, og kan være når et barn for eksempel ikke vil ut og velger å gå å gjemme seg isteden. I det empiriske materialet er det begreper som skjult og åpen motstand som blir brukt.

Ifølge en av mine informanter er «*Skjult motstand er spenning, det å kunne gjemme seg vekk fra de voksne. Den åpne motstand kommer kanskje mer når følelsene tar litt over hånd, og de ikke klarer å skjule hva de føler og mener.*» Flere av informantene kom med lignende påstander at direkte eller åpen motstand ofte er knyttet til sterke følelser. Men med den skjulte motstanden som foregår i barnehagen, dette kan ses sammen med «den ulovlige leken» som King snakker om. Den leken som foregår i det skjulte, bak de voksnes rygg (Øksnes, 2017, 146). Hvor barna for eksempel sniker seg vekk for å leke et sted som ikke er lov, de gjør noe ulovlig, noe som bare er for barna og de må skjule det fra de voksne. Dette er kanskje noe barna har lært seg, ved at de voksne har sagt nei til å leke der når barna spør. Og noe de nå gjør uten å si ifra til de voksne, de viser motstand mot det valget de voksne har tatt.

Informant nr.6: «*Jeg tror den skjulte motstanden kan handle om barn som har lært noe, at her vet de at det får nei. Så de skjuler sin motstand isteden.*» I Pettersvold sin artikkel, har hun intervjuet barn og sett på deres perspektiver på demokrati i barnehagen. Her snakker barn blant annet om skjult motstand, og om hvordan de har funnet veier for å «lure» de voksne, slik at de slipper unna ting som for eksempel tur (Pettersvold, 2015, s. 99). Ifølge Koch har barna erfart og lært fra ulike situasjoner, og lært seg ulike måter å slippe unna voksnes regler, dette skjer både gjennom direkte og indirekte motstand (Koch, 2013, s. 9). Så når vi har gitt etter for barns motstand kan de fortsatt finne måter å vise motstand på, i det skjulte.

Men den skjulte motstanden har blitt problematisert, Pettersvold (2015) argumenterer for at barna ikke får erfaring med saklig motstand når de holder den skjult. Da handler det mer om å gjemme seg og skjule noe, enn det å faktisk si ifra at det som skjer er urettferdig. De vil ikke få muligheten til å øve seg på å diskutere, og være en del av den demokratiske prosessen (Pettersvold, 2015, s. 104). Så gjennom den skjulte motstanden har barna fått erfare spenning, og lært noe om hvordan man kan snike seg unna de voksnes regler og rutiner, kan det være en mangel på andre erfaringer. Hvis vi ser på rammeplan står det at vi skal gi barna muligheten til å delta i barnehagens demokratiske felleskap, og at dette skal gi barna en forståelse av hvordan samfunnet og verden fungerer (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). Det demokratiske felleskapet er noe som blir formet gjennom de menneskene som er med, det skal bygges sammen med barna. Og barna må lære hvordan de skal være en del av et slikt fellesskap. Hvordan de skal kunne påvirke en demokratisk prosess (Jansen, 2013, s. 43). Vi kan også knytte dette til dannelsesprosessen, og at barna ikke får muligheten til direkte samhandling med andre, hvor de kan uttrykke hva de mener, men heller velger å skjule seg fra de voksne. Danninger skjer når man må forholde seg til andre (Jansen, 2013, s. 38). Så det vil si at barn som skjuler sin motstand kan miste muligheten til å lære og utvikle seg sammen med andre, hvis de heller velger å trekke seg vekk fra situasjonen.

Noen annet som kan være utfordrende med den skjulte motstanden er at det er vanskelig for de voksne å oppdage motstanden. Noen av informantene poengterer at det var på en måte lettere med barn som viser direkte motstand, slik at de voksne kan oppdage den. Det er vanskelig å vite hva de kan gjøre for barna og deres trivsel i barnehagen, hvis ikke barna uttrykker hva problemet er. For at man skal få til den demokratiske prosessen eller fellesskapet, er det viktig at barna er med (Jansen, 2013, s. 43). Det er de voksnes ansvar å inkludere barn i slike prosesser, praksisen i barnehagen er knyttet til at alle har rett til å bli sett og hørt (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). Og for at vi voksne skal vite hva vi kan gjøre for barna, må vi vite hva de føler og tenker. Og gjennom en åpen eller direkte motstand, vil vi kunne få et større innblikk i hva barna faktisk sier til oss.

6.3 Relasjoner og følelser

Noe av det som fikk mest fokus i det empiriske materialet var relasjonen mellom barna og de voksne i motstandssituasjoner, og spesielt da man ikke kunne gi etter for motstanden til barna og situasjonen kanskje blir ekstra utforende for barna. Når et barn viser motstand, kan man se for seg at det er noe barnet ikke er enig i eller at barnet på en eller annen måte sier ifra at det har andre behov. Og det er ikke all motstand som er like lett å ta hensyn til. I en barnehage er det flere i barnegruppen og det er ofte vanskelig å legge til rette for enkeltbehovene til alle barna. Det kan være vanskelig å vite hva som er rett å gjøre i de ulike situasjonene, men ifølge informantene jeg har snakket med i sammenheng med denne oppgaven har relasjonen mellom barn og voksen stor betydning. For å møte barna på en god måte er relasjoner, omsorg, anerkjennelse og respekt viktig ifølge informantene.

Dette stemmer overens med ulike teorier om barn, og barndom. Gode relasjoner mellom barn og voksen har mye å si for barns utvikling og trivsel i barnehagen (Drugli, 2014, s. 84). Det kom frem i det empiriske materialet at det er lettere å være der for barna i en motstand situasjon, hvis man har en god relasjon til barnet. Relasjoner har en stor betydning for barna i barnehagen, og er med på å forme barnet, og hvordan barnet oppfatter seg selv og andre rundt seg. Samtidig som gode relasjoner, vil kunne være med på å gi barna positive erfaringer (Drugli, 2014, s. 85). Selv om barna ikke alltid vil få det på sin måte, er det viktig at vi likevel prøver å gjøre situasjonen så god som mulig. Videre sier Drugli (2014) at slike positive erfaringer kan ha langsiktig effekt på barna, og være en del av barnas videre utvikling (Drugli, 2014, s. 85). Så selv om vi ikke alltid har muligheten til å gi etter for barns motstand, kan en positiv relasjon mellom barnet og den voksne være med på å gi en positiv erfaring. Vi kan være der, møte barna med respekt og bruke tid på å anerkjenne hva barnet sier og kanskje lage en avtale med barnet. Istedenfor å ikke ta hensyn til hva barnet sier, og bare avfeie barnets motstand.

Ifølge Askland (2011) er barn veldig ulike og derfor kreves det ulike ting for å få til en relasjon med de ulike barna (Askland, 2011, s.20). Dette ble også tatt opp av noen av informantene, de snakket om hvordan ulike barn vil trenge ulike ting for å føle seg sett i en motstandssituasjon.

Informant nr.6: *«Og da tenker jeg at som ansatt i barnehagen så kan du se litt hvilken type barnet er. Barn er jo forskjellige, og viser ulike type motstand. Ja, og det må takles på forskjellige måter.»*

Informant nr.5: *«Og noen ganger kanskje tiden egentlig i seg selv hadde vært nok, og ikke å prate dem i hjel, men bare være nær dem. Og at de kjenner at vi støtter dem og anerkjenner dem.»*

Askeland sin teori handler om hvordan man etablerer en god relasjon med barn, men han sier også at relasjonen mellom barn og voksen hele tiden er i utvikling (Askeland, 2011, s. 23). Så det som skal til for å skape en god relasjon, er også det som skal til å få opprettholde en god relasjon. Så tankene til informantene om å være bevisst på at barna er ulike og vil trenge ulike ting i en motstands situasjon, kan ses i sammenheng med den relasjonen som er til stede mellom barn og voksne fra før. Og en slik motstandssituasjon kan være et sted hvor de voksne kan bedre eller skader den relasjonen de har med barna.

I praksisfortelling nr.1 kunne ikke gutten på grunn av korona situasjonen være inne med de andre, men måtte bli med sin gruppe ut. Når informantene diskuterte denne situasjonen under gruppediskusjonene, var det mye fokus på det å anerkjenne følelsene til gutten. Selv om man ikke kunne la han være inne, går det fortsatt an å møte han med respekt og vise han at hans følelser blir anerkjent. Barn har sterke følelser, og ser ikke logisk på ting slik som voksne gjør (Palsdottir, 2010, s. 104). De trenger hjelp av voksne noen ganger for å sette ord på følelsene sine, for å forstå dem eller bare for å ha noen som kan stå i disse følelsene sammen med dem.

Et annen ting man må tenker over er hvordan man møter barna i en slik sårbar situasjon, hvordan barnet blir møtt kan ha påvirkning på hvordan barnet opplever en slik situasjon senere og kan være med på å forme barnet (Palsdottir, 2010, s. 103). Slik som Drugli argumentere for, med at positive relasjoner er med på å skape positive opplevelser som vil kunne ha langsiktig effekt på barna (Drugli, 2014, s. 85). Danning er som jeg nevnte tidligere i oppgaven et fenomen som man knytter opp utvikling av sin personlighet (Straume, 2016, s. 49). Dette skjer når man møter ulike situasjoner, og blir påvirket av det som skjer, og når man tar dette med seg videre. For å oppnå en dannelsingsprosess må man være en del av situasjonen, man må være aktiv og deltagende. Det vil si at for at en slik situasjon skal være med på å forme barnet, må det være et samspill. Det må være en situasjon hvor barnet og voksne gjør noe eller finner ut av noe sammen. Barn må kunne lære noe om seg selv og om hvordan verden fungerer (Straume, 2016, s. 38). I en situasjon hvor barnet må forholde seg til verden og reglene som er i den, sammen med en trygg og god voksen, kan det være med på å hjelpe barnet å forstå og takle en ny situasjon. Barnas dannelsingsprosess er avhengig av støtte, og anerkjennelse fra voksne, samtidig som de voksne må legge til rette for at barn skal lykkes og skape gode relasjoner (Lillemyr & Søbstad, 2013, 242).

Palsdottir (2010) snakker om det å hjelpe barna med å sette ord på følelsene sine, vi må anerkjenne og ta barnets følelser på alvor (Palsdottir, 2010, s. 105). Vi som voksne kan bidra med er å hjelpe

barna med å regulere de følelsene de har, ved å tone oss inn på barnets følelser (Melvold, 2019, s. 192). Det er mange måter vi kan gjøre det på, som jeg nevnte tidligere er barn forskjellige og vil trenge forskjellig oppførsel fra de voksne. Når vi voksne skal tone seg inn og møte barna der de er, er det en fordel at vi kjenner barna fra før og at vi har en god relasjon til barnet. På den måten vil det være lettere for oss å vite hva vi skal gjøre for å hjelpe barnet i en motstands situasjon. Noen barn trenger kanskje bare et fang å sitte på, noen trenger noen å snakke med, og noen bare å bli hørt og forstått, det er eksempler på hvordan man møter barna og hjelper dem med å regulere følelsene sine (Melvold, 2019, s. 192).

Det å anerkjenne barns følelser er viktig i møte med barn, og det vil ha betydning for vår relasjon til barna, samt hvordan barna ser seg selv (Schibbye, 2013, s. 37). Så det er helt klart viktig å anerkjenne barns følelser, men det er mer som må til. Vi må også vise barna at vi respekterer deres meninger, at deres tanker betyr noe og skal få være med å påvirke. Vi kan ikke bare anerkjenne barns følelser når de viser motstand, vi må også la denne motstanden få være med å påvirke, så nå vil jeg se litt på hvordan barns motstand må få være med på å endre vår praksis i barnehagen.

6.4 Fører motstand til endring av praksis

Når man er i en motstandssituasjon, er man i en situasjon sammen med andre mennesker som kan være veldig krevende for både barn og voksne. Og en slik situasjon kan være med på å gi barn nye erfaringer som kan hjelpe dem senere i livet. Sett gjennom et dannelsesperspektiv, vil barna her utvikle seg og lære noe de kan få nytte av senere. Men når man ser på barns motstand må man også se på her og nå, hva de vil ha ut av sin tid i barnehagen. Hva er grunn til at de viser motstand her og nå, motstandshandlinger har en mening for de som utfører den (Seland, 2017, s. 103).

I denne oppgaven har motstand flere ganger blitt koblet sammen med danning, og hvordan det å vise motstand er bra for barns utvikling. Men nå skal vi se på hva motstand kan gi barna her og nå.

Vi burde ha fokus på hva barna vil, hvordan de kan få en god dag i barnehagen, og huske at trivsel er viktig. Og når barn viser motstand, kan vi se på dette som at de uttrykker hvordan de vil ha sin dag, hva de trives med. Hvis det er mulig burde vi tenke på at barna skal få dekt sine behov (Brandtzæg, Torsteinson & Øiestad, 2017, s. 101). En av informantene kom med spørsmålet hvorfor sier vi nei til barna? Dette er et viktig spørsmål vi voksne burde stille oss. Dette kan være med på å gi oss en bevissthet rundt egen og barnehagens praksis, og kanskje være med på å føre til endringer.

Vi ser på hva barna skal lære og hva vi skal gi dem, men dette er ofte fra et utenfra perspektiv. Det handler om hvordan vi voksne forstår og tolker barns meninger for dem. Det er vår tolking av deres situasjon og behov (Warming, 2019, s. 13). Barn og voksne har ulike måter å tenke på, og det kan fort tenkes at vi voksne forstår mindre enn vi tror når det kommer til å forstå barn. I Pettersvold sin artikkel, har hun intervjuet flere barn i barnehagen, og ifølge dem vet ikke de voksne hva barna liker å gjøre (Pettersvold, 2015, s. 96). Vi voksne sier at vi ser barna og vil ta hensyn til enkelt barns behov. Og det tror jeg absolutt vi gjør, men det betyr ikke at vi har rette eller har sett og forstått barn på riktig måte. Vi må prøve å forstå hva barna forteller oss gjennom sin motstand. Det er noe vi gjør ved å vise barna, ved å faktisk lytte til hva de har å si, vi kan vise dem at vi kjenner dem, og forstår dem når de prøver å fortelle oss noe gjennom deres motstand. Når et barn uttrykker seg gjennom å vise motstand, må vi møte barnet på en god måte. Og for å vise barna at vi ser dem og vil dem vel, må barnets motstand av og til være med på å føre til en endring av barnehages praksis. Informantene i denne oppgaven trakk frem eksempler som å endre hvordan man gjennomførte samlingsstunder, måltidene eller ute og inne tider. Så man har noe fokus på endring av praksis i barnehagen som følge av motstand. Men har de voksne forstått hva barna egentlig vil når de tar

disse valgene for dem, eller blir det lagt lite innsats i å prøve å forstå hva barna egentlig sier. Dette blir vanskelig å svare på, men med Pettersvold artikkel i bakhodet, kan det være nyttig å tenke over hva barna egentlig sier, en gang til.

Sigsgaard (2014) snakker i sin bok om det å minske nederlagene til barn i barnehagen og at dette vil være med på å øke barns livskvalitet, og at dette kan gjøres ved å gi barna mer plass (Sigsgaard, 2014, s. 39). Barnas meninger burde få mer plass i barnehagen, vi vil vise barna at deres meninger betyr noe, og at vi tar dem på alvor. Derfor ser jeg dette sitatet som relevant, «Barnehagen er en danningsarena hvor barn skal utvikle selvstendighet, selvtillit og tro på at utvikling og endring er mulig» (Glaser, 2013, s.134). Slik jeg forstår dette handler det å bygge opp barna, vise dem at deres meninger betyr noe og at de kan være med på å påvirke. Og det å vise motstand mot regler og rutiner i barnehagen er en måte barna viser at de trenger en endring, at det er noe i deres hverdag som ikke er slik det ønsker. Jeg sier ikke at motstand alltid skal føre til endring eller at det er vårt ansvar at barna skal få det på sin måte. Men det er vårt ansvar å oppdage barns motstand, samt å hjelpe barna i slike motstandssituasjoner på ulike måter.

Rammeplanen for barnehagens innhold sier. Det står ingenting om barns motstand direkte, men rammeplan har føringer som «Barnehagen skal bidra til barnas trivsel....»

(Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11). At barns skal trives i barnehagen, samt at de skal få mestret noe i sin hverdag og få følelsen av at de har blitt hørt og forstått av de voksne. En måte som kan være med på å føre til deres trivsel er at barna får være med på å påvirke slik at hverdagen blir litt mer på deres premisser istedenfor bare på de voksnes premisser. Det at barn uttrykker sin motstand, kan være koblet sammen med at de vil utfordre autoriteter og vil ha sine egne meninger frem (Koch, 2013, s. 9). I barnehagen vil det ofte være de voksne som er autoriteter, det er de voksne som har en formening om hvordan barnehagen skal være og hva barna skal få ut av barnehagehverdagen. Barna må få sette sitt preg på sin hverdag, og det kan gjøres ved å vise motstand på det som allerede er.

Når barn viser motstand eller sier nei er det barns måte å vise oss hva de tenker og er en måte de uttrykker sin vilje (Samuelsson & Sigsgaard, 2017, s. 73). Og det er fint når barns motstand kan være med å føre til en endring i vår praksis, når vi kan vise barna at vi tar dem på alvor. Men det er ikke alltid det er trygt eller så kan det være andre grunner som stopper dette. Det er snakk om barn, og når det kommer til i hvilken grad de skal ta avgjørelse og ta ansvar, er det begrensinger (Seland,

2013, s. 169). Informantenes grunner til at motstand ikke skal føre til endringer, er ting som barns sikkerhet og hvordan dette kan påvirke andre barn på en måte som går utover dem. Man må alltid ha hensyn til barns sikkerhet, slik som eksemplet med at de minste barna, må sitte i stoler med sikring. Men i en hektisk barnehage hverdag, kan man også tenke seg at, man rett og slett ikke møter barns motstand på grunn av tid og hensyn til resten av gruppen. Tid og rutiner som får hverdagen til å gå opp på en praktisk måte var det informantene så som mest utfordrende med barns motstand. En av informantene sier «*Det er for meg tydelig at det er tiden som er utfordrende. At du egentlig ikke har tid til å ta den, ta det ordentlige*». Dette ble nevnt flere ganger av andre informanter, og det var tydelig at dette var noe som gjorde det utfordrende for de som jobber i barnehagen å møte barn og ta hensyn til barns motstand på en måte de ønsker.

Barna må også finne sin plass i verden, hvor de kan utvikle seg som personer. Dette kan de gjøre i samspill med voksne, og krever at vi voksne har interesse for å høre på hva barna har å si, og samtidig tar oss tid til å stå i ulike situasjoner sammen med barna (Gunnestad, 2014, s. 83). Vi har allerede sett at tid er en faktor som gjør det vanskelig å møte barn på den måten vi helst ønsker. Og en annen faktor er selve barnehagen som institusjon. Ifølge Markström (2005) har barnehagen mange regler og rutiner, og dette kan gjøre det vanskelig å ta hensyn til enkeltbarn og deres behov (Markström, 2005, s. 203). Det er ikke alltid plass til enkeltbarn, vi må store deler av dagen forholde oss til hele barnegruppen og de rutiner som man har i barnehagen. Tidligere i oppgaven ble det nevnt forskjellen på små og storebarns avdelinger. Hvor informantene som jobbet på små barns basen, snakket om at det er lettere for dem å være fleksible og ta hensyn til enkelt barn. Grunnen til at det er lettere er for små barns basen har mindre barn og derfor mer plass, samt dobbelt så mange voksne på antall barn. I barnehageloven står det hvor mange barn det skal være pr voksnen, 3-6 år, 6 pr voksne, 0-3 år, 3 pr voksen (Barnehageloven, 2021, § 26). På grunn av slike praktiske faktorer, vil det kunne være lettere å la barns motstand føre til endring. Dette gir de voksne en større frihet til å høre på barns ytringer og behov.

Danning skjer når vi må forholde oss til verden, ikke som observatør, men når vi er i en situasjon hvor vi samhandler med noen andre. Danning skjer ikke hvis man bare eksisterer og tilpasser seg det som skjer. For at danning skal skje må man engasjere seg i en situasjon, ved for eksempel at man utfører de regler som allerede eksisterer i fellesskapet (Jansen, 2013, s. 38). Motstand er en måte barna kan påvirke fellesskapet, i et fellesskap er det flere personer og alle disse kan være med

på å gi sitt bidrag og sitt preg. Men dette betyr ikke at man skal få det på sin måte hele tiden, det er flere mennesker å ta hensyn til og det vil ikke alltid være mulig å ta hensyn til enkelt menneskers behov. Barn har i nyere tid fått en rolle som medborgere, og det å gi barna muligheten til å få være deltagende i et demokratisk fellesskap har fått et større fokus i norske barnehagen (Korsvold, 2013, s. 59). Hvis vi skal ta dette fokuset på alvor, må barns motstand føre til endring av barnehagen sin praksis, hvis ikke er det vanskelig å si at barn faktisk er deltagende i felleskapet. Men det er kanskje utfordrende for små barn å klare å ta hensyn til andre barns behov, så vi må hele tiden ta vurderinger når det kommer til barns motstand. Så selv om en dannelsingsprosess skal inneholde at barn skal ta valg som individer. Må man i tillegg skal ta hensyn til andre, kan det være vanskelig for barn. Så jeg vil si at vi som voksne må være der med barna, slik at de kan få øve på slike situasjoner. Noe ganger kan vi gi etter for barns motstand, og la de være med å påvirke. Mens noen ganger krever kanskje situasjonen at vi hjelper barna med å inngå et kompromiss eller bare stå i en situasjon som ikke helt går deres vei. Nå vil jeg trekke inn hva informantene tenker om barns motstand.

Danning handler om mange ting, men ifølge Hellesnes handler det blant annet om det å kunne tenke selv, og om å bli sin egen person med egne meninger og ikke bare om å tilpasse seg kulturen og samfunnet som allerede eksistere (Seland, 2013, s. 170). Ifølge sitatene fra mine informanter tolker jeg det slik at de forstår sammenhengen mellom motstand og det å stå opp for hva de mener, det at barna får muligheten til å vise oss deres behov. Istedenfor å se motstand som noe som bare å vanskelig å forholde seg til. De forstår motstand som noe som kan hjelpe oss som jobber i barnehagen med å vite hva barna trenger, hva som kan gjøre dagen deres bedre.

«Når barn viser motstand, tenker jeg på selvhevdelse. Jeg tenker kanskje det er lettere å kunne gå inn og forstå et barn som viser motstand så tydelig kontra det tause stille barnet som kanskje har det like vondt, men du ser ikke fordi de ikke gir noe uttrykk».

Men selv om man kanskje gjerne skulle hjulpet barna å få det slik de ønsker, så er ikke det mulig hver gang. Det er ikke alltid motstanden kan føre til endring. En informant sier:

«Det handler også litt om går det på den enkeltes beste eller gruppens beste. Kan vi endre vår praksis uten at det påvirker resten av gruppen på en negativ måte. Så om vi er flinke til

å endre oss kommer egentlig helt an på situasjonen. Vi må tilpasse oss enkelt barn, samtidig som vi må ta hensyn til gruppen.»

Dette er en problemstilling som man står ovenfor i barnehagehverdagen, selv om man vet hvor viktig det er å gi barna muligheten til å være med å påvirke sin egen hverdag. Barna skal bli møtt som subjekter, de er mennesker med meninger, og det å vise motstand er en måte å ytre sine meninger på. Så det er klart at man gjøre sitt beste for at barna skal føle seg sett og hørt og vise dem at deres meninger teller. Men hva skjer hvis alle barna alltid hadde fått det på sin måte, hvis motstand alltid hadde ført til en endring. Hvordan skal man få barnehage hverdagen til å gå opp med så mange individuelle ønsker og behov. Dolk (2017) sier at det å være oppmerksom til barns motstand og vise forståelse, ikke handler om at barna skal få det som de vil til enhver tid (Dolk, 2017, s. 55).

Men selv om det blir vanskelig å møte barn i deres motstand hver gang er barns motstand viktig, det handler om å finne sin plass, og motstand er en del av myndighetsprosessen og dannelsesprosessen. Under avsnittet om danning i rammeplan står det at «Barnehagen skal støtte barna i å forholde seg prøvende og nysgjerrig til omverdenen og bidra til å legge grunnlag for modig, selvstendig og ansvarlig deltakelse i demokratiske fellesskap» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 21). Her kommer det tilbake til det å la barna få muligheten til å øve seg i en trygg arena, slik at de kan forholde seg til det demokratiske fellesskapet på en god måte. Barnehagen er et trygt sted hvor barn skal få muligheten til å øve seg på samspill og det å være en del av et fellesskap. En av informantene sier: «*Ting som må lære seg i barnehagealder som de tar med seg oppover så det å vise motstand tenker jo jeg egentlig bare er positivt.*» Barnehagelærerne ser det som sin rolle og være der å hjelpe barna å takle motstands situasjoner på en god måte, fordi dette noe som kan hjelpe barna på senere i livet. «*Vi må hjelpe dem med å regulere det sånn at de klarer å vise motstand senere i samfunnet, men på en ordentlig måte. Altså det er lov å være uenig, men vi trenger ikke å slå eller løpe fra situasjonen.*»

«Barn er medborgere og skal forberedes på et liv som krever at de kan opptre ansvarlig overfor både seg selv og fellesskapet» (Glaser, 2013, s. 135). Som kommer frem i det empiriske materialet må barna få bruke barnehagen som øvingsarena. Her skal vi hjelpe dem å finne sin plass, og forstå hvordan man kan samhandle med andre og bli en del av et fellesskap. Dette kan ses sammen med begrepet myndiggjøring, som betyr å at personen er klar for å ta et ansvar for eget liv (Glaser, 2013, s. 139). I forskning prosjektet til Togsverd, Rothuizen, Jørgensen & Weise (2017) ser de på barns

motstand som en del av myndighetsprosessen. I en myndighetsprosess skal barns bli satt i stand til å ta egne valg, og hver med på å påvirke sin egen hverdag på en god måte (Togsverd, Rothuizen, Jørgensen & Weise, 2017, s. 72).

Men for at vi som voksne skal kunne gi barna denne muligheten i barnehagen må vi gi dem plass, og høre på dem når de uttrykker sin motstand. Ifølge Glaser (2013) handler myndiggjøring i barnehagen om det å se barn som subjekter. I vårt pedagogiske arbeid må vi se barn som allerede kompetente (Glaser, 2013, s. 139). Et slikt barnesyn er viktig for at de voksne skal ta barns meninger på alvor, vi må tenke at deres meninger og motstand kommer fra en god grunn. I det empiriske materialet kom det frem at barnehagelærerne hadde mye fokus på det at vi må respektere barns meninger og tanker. Og hvordan viser vi at det er en del av vår praksis. Det holder ikke å bare møte barn med anerkjennelse, støtte og respekt. Vi må også vise barna at deres motstand kan føre til endringer. At når barna uttrykker motstand blir de ikke kun møtt med forståelsesfulle voksne, men også av voksne som sammen med barna prøver å finne en løsning som kan være bedre for barna.

Man har problematisert dette med at man må tenke på hele barnegruppen og ikke enkeltbarns behov. Dette kom også frem i det empiriske materialet, noe som vi må forholde oss til i barnehagen, vi må tenke på hele gruppen. Men det er også mulig å la barns motstand endre vår praksis uten at det påvirker gruppen på en negativ måte. Eksempelene som kom frem under funnene i denne oppgaven, var endringer man kunne gjøre uten at det påvirket de andre på noen negativ måte. Ved å la et barn få være ute hver morgen, fordi da fikk han muligheten til å gjøre det han ville det å sykle. Dette gjorde leveringen lettere for barnet, og var med på å gi han en bedre dag. Og det eneste det krevde var at de voksne måtte legge god vilje til å prøve å finne en løsning på hans levering i barnehagen. Et annet eksempel var at det var vanskelig for noen av barna å sitte i samlingsstund. Og da fikk de muligheten til å vandre rundt og ut og inn av samlingsstunden istedenfor for å jobbe for at barna absolutt måtte ha samlingsstund på de voksnes premisser. Under intervjuene ble slike tanker om motstand og endringer knyttet til barns trivsel i barnehagen.

Men det er mye som tyder på at det er en balanse som må til, vi skal hjelpe barn ved å vise dem at motstand er viktig, motstand er noe som er med på deres dannings- og myndighetsprosess. Men hva skjer hvis det å gi etter for barns motstand blir en for stor del av barnehagens praksis? Biesta (2017) er kritisk til hvor mye fokus det har blitt på å gi etter og sørge for at barna alltid får det slik de vil (Øksnes & Samuelsson, 2017, s. 170). Dette handler ikke om at barns motstand ikke skal blir hørt eller tatt hensyn til. Men heller hva som skjer hvis mennesker får tanker som at det bare er deres

meninger som teller, og at det er en selvfølge at de skal få det som de vil. Har vi ikke da på en måte sviktet barna? Vi har ikke lært dem å bli gode medborgere, og vi har ikke gitt dem et feil bilde av hvordan verden er, vi kan vært et element som har påvirket deres dannelses- og myndighetsprosess på en negativ måte. Dette kom også frem som en bekymring i det empiriske materialet. Seland (2013) snakker om at alle har rett til å være med å styre og ta avgjørelser, men at når det kommer til barn kommer det selvfølgelig begrensinger (Seland, 2013, s. 169).

Biesta (2017) har noen tanker rundt denne problemstillingen, men han bruker ikke begrepet dannelses – eller myndighetsprosess, men et ord han kaller «dialogue». Slik jeg tolker det, er det stedet mellom sine egne behov og verden, og et mål er å hele tiden holde seg i dialog mellom disse to. Det er viktig å holde seg i dialog mellom disse to stedene. Det er noe man alltid må jobbe for og vil være krevende (Øksnes & Samuelsson, 2017, s.166). I barnehage sammenheng kan det handle om at barna må lære seg og stå opp for sine meninger, men de må også lære seg å ta hensyn til resten av verden. Så noe vi kan gjøre for barna er å gi dem varierte erfaringer, de må få erfare at de vil bli møtt på deres motstand og at det kan føre til endringer og de må også få erfare situasjoner hvor de må ta hensyn til andre behov foran sine egne. Samtidig som vi skal være der og hjelpe dem å finne ut hvordan man uttrykker sin motstand (Øksnes & Samuelsson, 2017, s. 170). Og gå foran som gode rollemodeller, som er tålmodig og møter barna på en måte som de vil forstå. Noe som kan hjelpe barna og få frem sine behov på en god måte, en måte som gjør at man hører på dem og tar dem på alvor. Informantene i denne oppgaven, diskuterte også dette. At det er vår jobb i hjelpe barns å stå i sin motstand på en god måte, at barn kan bruke barnehagen som er læringsarena for å teste ut ulike typer motstand. En måte å møte barna på, og gi barns motstand en stemme er å la det spontane få plass i barnehagen (Warming, 2019, s. 140). Dette betyr ikke at man ikke skal ha planer i barnehagen eller tanker om hva som er viktig for barn. Men at når det lar seg gjøre, er det viktig at vårt fokus er på spontanitet og på å møte barna på en god og åpen måte. Dette kan være med på å tilrettelegge slik at barns motstand kan føre til endringer i hverdagen.

7 Oppsummering og konklusjon

I løpet av denne oppgaven har jeg sett på hva barnehagelærere tenker om barns motstand i barnehagen. Metoden jeg har brukt til å få et innblikk i dette er delt i 2 deler. Del 1 gruppediskusjoner og del 2 gruppeintervju, der har 9 barnehagelærerne sittet sammen, og delt sine tanker. Etter å ha hørt tankene og hva de hadde mest fokus på under gruppediskusjonen, laget jeg en intervjuguide med spørsmål ut ifra dette, som ble utgangspunktet til gruppeintervjuene.

Intervjuguiden inneholdt ikke konkrete spørsmål, men temaer jeg ville høre mer om. Spørsmålene som står under temaene, var kun for å få refleksjonene i gang ved behov. Temaene ble: Eksempler på hva motstand kunne være, tanker om motstand før og nå, skjult og åpen motstand, om motstand kunne føre til endring av praksis og motstand sett i sammenheng med danning.

Disse temaene er de jeg forholder når jeg presenterer, analyserte og diskuterte mine funn. Bortsett fra motstand sett i sammenheng med danning, fordi dannelses perspektivet er det teoretiske grunnlaget til denne oppgaven. Og derfor vil dannelsesbegrepet være til stede i alle kategoriene i større eller mindre grad. Problemstilling til oppgaven har vært: *Hvilke tanker har barnehagelærere om barns motstand i barnehagen?* Så denne konklusjonen vil ikke svare på et konkret spørsmål, men heller være en oppsummering av mine hovedfunn, sammen med relevant teori og tidligere forskning. Oppgaven er ikke ment for å få frem et svar på et bestemt spørsmål, men heller gi et innblikk i hva barnehagelærer tenker om barns motstand.

Jeg startet oppgaven med å se på informantene mente barns motstand i barnehagen kunne være, de mente barna ofte viste motstand gjennom å ikke vil gjennomføre ting som å kle på seg i garderoben, sitte i stolen når de skulle spise eller at de heller ville lek istedenfor å være med på rydding, måltid eller andre overgangs situasjoner. Og at barns motstand i barnehagen handlet om at barna vil få frem sine meninger og man ser verdien av barns motstand. Og de voksne så verdiene både med tanke på barns trivsel i barnehagen, det at barna får en følelse av at de får ta valg for seg selv og for å øve seg på litt utfordrende sosiale situasjoner.

Begrepene skjult og åpen motstand er to ulike måter barns viser motstand, og informantenes syn på den skjult motstand var både positiv og negativ. De så på den som spennende for barna, at gjennom den skjult motstand kunne de gjemme seg fra de voksne og dele noe bare dem imellom. Det kan også tyde på at barn kanskje har dårlig erfaring med å vise motstand, fordi at de flere ganger har fått nei fra de voksne. Og at den skjult motstand kunne gjøre det vanskelig for de voksne å oppdage

den, slik at de ville være vanskelig for de voksne å gjøre noe for barna. Åpen motstand er den formen for motstand som barn oftest benytter seg av, informantene har et inntrykk at barns følelser ofte kommer frem når de viser motstand. Dette kan være fordi følelsene tar over for barna eller fordi de er trygge og tør å vise de voksne hva de mener. Og at barna motstand kan handle om at de vil vise motstand mot autoriteter.

For å forstå hvordan man tenker på barns motstand nå, har det også vært relevant å se endringer i synet på barns motstand i barnehagen og synet på barn. Noe av det som kom frem var at synet på barn har forandret seg fra å se barn som objekter som skal formes til subjekter med egne meninger avgående eget liv. Og den forandringen påvirker synet på barns motstand i barnehagen, synet på barn har gitt mer plass til barns motstand i barnehagen. Ifølge informantene har synet endret seg på grunn av mer faglighet og bruk av litteratur i barnehagene. Og hvis man ser på litteraturen henger endringen sammen med lov endringer og et annet syn på barns rettigheter (Korsvold, 2013, s. 53). Det var vanskelig å snakke spesifikt om synet på barns motstand, så disse tankene handlet om et generelt syn på barn.

Noe som fikk stort fokus hos informantene i denne oppgaven, var relasjonen mellom voksne og barn. Hvordan man møter barna i slike motstandssituasjoner, med fokus på barns følelser og vår rolle som støtte spillere. Dette kan man gjøre gjennom å anerkjenne, vise omsorg, respekt, nærhet og tone seg inn på barns følelser. Og at det er viktig at de voksne kjenner barna for å kunne møte dem på en god måte, fordi barn er forskjellig og vil trenge ulike tilnæringsmetoder i ulike situasjoner. Noen trenger kanskje bare at noen er der med dem, mens andre trenger en forklaring som gir mening for dem. Danningsperspektivet kommer frem her gjennom å være sammen med barna for å løse en motstand situasjon, på en god måte. Og slik situasjon kan hjelpe barnet å se løsninger senere, barnehagen er et sted hvor man under trygge rammer kan øve på slike situasjoner.

Barns motstand fører ikke alltid til endring av barnehagen sin praksis, da dette er vanskelig på grunn av tid, strukturen til barnehagen og det å se gruppens behov. Barnehagelærerne er opptatt av barns trivsel, og ser det i sammenheng med å la barns motstand føre til endring der det lar seg gjøre. Vi må ta oss tid og se viktigheten med å ta barns motstand på alvor. Barns stemme og rett til å påvirke sin egen hverdag kommer er også viktig, det å la barna i barnehagen delta i et demokratisk felleskap. Dette er også nedfelt i barnehageloven (2005, § 3), og i FNs barnekonvensjon, artikkel 12 (Barnekonvensjonen, 2019, § 12). Så på bakgrunn av disse tankene er det viktig at barns motstand

kan føre til endringer i barnehagen sin praksis. Når det kommer til dannelsesperspektivet, ble barnehagen sett på som en trygg øvingsarena for barn, hvor de sammen med støttende voksne får øve på ulike sosiale kompetanser som de senere kan få bruk for. Men man så også utfordringer, som at vi voksne ikke alltid har tid til å møte barns motstand på en god måte. Og at det kanskje kan gi et feil inntrykk av hvordan verden vil være for barn, hvis de for ofte får det på sin måte på grunn av at de viste motstand. Så det er viktig at det er en vis balanse når det kommer til barns motstand. Biesta snakker om begrepet «dialogue» (Øksnes & Samuelsson, 2017, s.166). Som handler om det stedet mellom egne behov og resten av verden, og hvordan skal forholde seg til begge disse på en god måte. Så man kan se på barnehagen som en arena hvor barna kan øve seg på motstandssituasjoner sammen med trygge voksne som kjenner dem og ønsker deres beste. Både med tanke på barns dannelsesmuligheter og fremtid, og barns trivsel her og nå.

8 Referanser/litteraturliste

Alvesson, M., og Sköldberg, K. (2008). Etnometodologi. I M. Alvesson, & K. Sköldberg. *Tolkning och reflection : vetenskapsfilosofi och kvalitativ metode*. (s. 165-176). Studentlitteratur.

Askland, L. (2011). *Kontakt med barn: Innføring i barnehagelærerens arbeid på grunnlag av observasjon*. (2. Utg.). Gyldendal

Bae, B. (2007, 10. januar). *Å se barn som subjekter – noen konsekvenser for pedagogisk arbeid i barnehage*. Regjeringen.

<https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnehager/artikler/a-se-barn-som-subjekt---noen-konsekvens/id440489/>

Barnehageloven. (2005). Lov om barnehager (LOV-2021-06-18-127). Lovdata
https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64/KAPITTEL_5#%C2%A718

Barnekonvensjonen. (2019). *Artikkel 12 i barnekonvensjonen – barns rett til å gi uttrykk for sin mening*. (2019.11.19) <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/stottemateriell-til-rammeplanen/barnekonvensjonen/>

Berg, O. T. & Lima, G. (2021, 19. mars). *Fascisme i Italia*. Snl.no https://snl.no/fascismen_i_Italia

Bergem, H. (2019). Enkeltbarn og barngruppen som omdreiningspunkt for barnehagelærers pedagogiske dømmekraft. I L. Hernes, T. Vist, & N Winger (Red.), *Blikk for barn* (s. 179-206). Fagbok forlaget.

Brandtzæg, I., Torsteinson, S. & Øiestad, G. (2017). *Se barnet innenfra*. Kommuneforlaget.

Caygill, H. (2013). *On resistance. A philosophy of defiance*. Bloomsbury Academic.

Doseth, M. (2013). Å fremme danning. Hvilken form for praktisk klokskap kreves? I K. Steinholt, & M. Øksnes (Red.), *Danning i barnehagen : perspektiver og muligheter* (s. 150-168). Cappelen Damm akademisk.

- Drugli, M. B. (2014). *Liten i barnehagen. Forskning, teori og praksis*. Cappelen Damm Akademisk.
- Glaser, V. (2013). Ansvarliggjøring og myndiggjøring av barnet : i et dannelsesperspektiv. I K. Steinholt, & M. Øksnes (Red.), *Danning i barnehagen : perspektiver og muligheter* (s. 134-149). Cappelen Damm akademisk.
- Greve, A. (2019). Hvordan kan vi lære barn å mestre livet? *UiO*. 2019/70(1) 47-52.
[file:///C:/Users/ninan/Downloads/Hvordan kan vi laere barn a mestre livet.pdf](file:///C:/Users/ninan/Downloads/Hvordan%20kan%20vi%20laere%20barn%20a%20mestre%20livet.pdf)
- Grindheim, L. T. (2013). Barns motstand som demokratisk deltaking i basebarnehagen. *Utbildning & Demokrati*, 2013/22(2), 37-57. <file:///C:/Users/ninan/Downloads/liv-torunn-grindheim---barns-motstand-som-demokratisk-deltaking-i-basebarnehagen.pdf>
- Gunnestad, A. (2014). *Didaktikk for barnehagelærere: en innføring*. Universitetsforlaget.
- Jansen, K.E. (2013). *På sporet av medvirkning og læring*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Kleven, T.A., & Hjordemaal, F. R. (2018). *Innføring i pedagogisk forskningsmetode: En hjelp til kritisk tolkning og vurdering*. Fagbokforlaget.
- Koch, A. B. (2013). Når børn trives i børnehaven. *Dansk pædagogisk tidsskrift* 1, 78-81.
[file:///C:/Users/ninan/Downloads/koch%20%20N%C3%A5r%20b%C3%B8rn%20trives%20%20DANSK%20P%C3%86DAGOGISK%20TIDSSKRIFT%202012013%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/ninan/Downloads/koch%20%20N%C3%A5r%20b%C3%B8rn%20trives%20%20DANSK%20P%C3%86DAGOGISK%20TIDSSKRIFT%202012013%20(1).pdf)
- Korsvold, T (2013). Danning i barnehagen i et historisk perspektiv. I K. Steinholt, & M. Øksnes (Red.), *Danning i barnehagen: Perspektiver og muligheter*. Cappelen Damm Akademisk.
- Kvamme, O. A., Kvernbekk, T. & Strand, T. (2016). Introduksjon. I O. A. Kvamme, T. Kvernbekk & T. Strand (Red.), *Pedagogiske fenomener*. (s. 13-27). Cappelen Damm.
- Kvale, S. (2015). Tematisering og design av en intervjuundersøkelse. I S. Brinkmann, T. M. Anderssen, & J. Rygge (Red.), *Det kvalitative forskningsintervjuet*. (s. 134-155). Gyldendal akademisk.

- Kvale, S. (2015) Transkripsjon av intervjuer. I S. Brinkmann, T. M. Anderssen, & J. Rygge (Red.), *Det kvalitative forskningsintervjuet*. (s. 172-229). Gyldendal akademisk.
- Kvale, S. (2015). Validitet som sosial konstruksjon. I S. Brinkmann, T. M. Anderssen, & J. Rygge (Red.), *Det kvalitative forskningsintervjuet*. (s. 272-294). Gyldendal akademisk.
- Lillemyr, O. F & Søbstad, F. (2013). Samspill og relasjonsbygging i barnehagen. I A. Greve, S Mørreaunet, & N. Winger (red.), *Ytringer om likeverd, demokrati og relasjonsbygging i barnehagen*. (s.241-254). Fagbokforlaget.
- Markström, A. M. (2005) *Förskolan som normaliseringspraktik – en etnografisk studie*/(Doktorgradsavhandling, Linköping universitet). Linköping Studies in Pedagogic Practices. <https://www.liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:223570/FULLTEXT01.pdf>
- Markström, A. M. (2010). Talking about childrens resistance to the institutional order and teachers in preschool. *Journal of early childhood research*. 2010/8(3) 303-314. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1476718X10368591>
- Melvold, L. (Red.) (2019) *Barn er budbringere: en veiviser til psykisk helsefremmende barnehager*. KF
- Moen, K. H. (2011). *Nærmiljø og samfunn i barnehagen*. (2.utg.). Universitetsforlaget.
- Moss, P. (2019). *Alternative Narratives in Early Childhood*. Routledge.
- Nordin-Hultman, E. (2004). *Pedagogiske miljøer og barns subjektskaping*. Pedagogisk forum.
- NOU 2010: 8. (2010). *Med forskertrang og lekelyst*. Kunnskapsdepartementet.
- Olsen, B. (2011) Dannelsespraksiser uten dannelsesideer? I K. Steinholt, & S. Dobson (red.), *Dannelse: Introduksjon til et ullent pedagogisk landskap*. Tapir Akademisk forlag.
- Palsdottir, H. (2010). *Relasjoner med barn*. Relasjonscenteret.
- Pettersvold, M. (2015). Barns perspektiver på demokrati i barnehagen. *Utbildning & Demokrati*. 24(2), 91-109. <https://www.oru.se/globalassets/oru-sv/forskning/forskningsmiljoer/hs/humus/utbildning-och-demokrati/2015/nr-2/mari-pettersvold---barns-perspektiver-pa-demokrati-i-barnehagen.pdf>

Ramian, K. (2016). Praksisbaseret forskning. 1-19.

<http://knudramian.pbworks.com/f/Praksisbaseret%20forskning%202016%20v1.4.pdf>

Rinaldi, C. (2006). *In dialogue with Reggio Emilia: Listening, Researching and Learning*. Routledge.

Samuelsson, M & Sigsgaard, E. (2017). Barns nej – ett viktig steg mot ett hållbart smahalle. I M. Øksnes & M Samuelsson (Red.), *Motstand*. (s. 62-89). Cappelen Damm

Sandberg, K. (2016). Barns rett til å bli hørt. I N. Høstmælingen, E. Saga. Kjørholt, K. Sandberg (red.), *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. (s.92-122). Universitetsforlaget.

Schibbye Løvlie, A.-L. (2013). Betydningen av indre anerkjennelse i relasjoner. I A. Greve, S Mørreaunet, N. Winger (red.), *Ytringer om likeverd, demokrati og relasjonsbygging i barnehagen*. (s.37-47). Fagbokforlaget.

Seland, M. (2013). «Nei! Jeg vil ikke!» Hvordan forstå barns motstand i barnehagen som en del av deres danning til demokrati. I A. Greve, S Mørreaunet, N. Winger (red.), *Ytringer om likeverd, demokrati og relasjonsbygging i barnehagen*. (s.163-175). Fagbokforlaget.

Seland, M. (2017). Uenig eller ulydig? I M. Øksnes & M Samuelsson (Red.), *Motstand*. (s.90-114). Cappelen Damm

Sigsgaard, E. (2014). *Respekt for barns og unges nei*. Cappelen damm akademisk.

Stanek, H. A., Larsen, R. M. & Mikladal. *Små børns hverdagsliv*. Frydenlund Academic.

Straume, I. (2016). Danning. I O. A. Kvamme, T. Kvernbekk & T. Strand (Red.), *Pedagogiske fenomener*. (s. 47-60). Cappelen Damm.

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: En innføring I kvalitativ metode*. Fagbokforlaget.

Togsverd, L., Rothuizen, J. J., Jørgensen, H. H. & Weise, S. (2017). Om modstand, frihed og myndigblivelse i daginstitutionen. *Forskning i pædagogers profession og uddannelse*. 1(2), 69-84.
<https://tidsskrift.dk/FPPU/article/view/97717>

Togsverd, L., Rothuizen, J. J. E., Jørgensen, H. H., & Weise, S. (2017). *Viden i spil i daginstitutioner*. VIA University College.

Utdanningsdirektoratet. (2017). Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver.

Utdanningsdirektoratet.

Warming, H. (2019). *Børneperspektiver: Børn som likeverdige medspillere i sosialt og pædagogiske arbejdet*. Akademisk forlag.

Øksnes, M. & Samuelsson, M. (2017). Nei, jeg gjør det på min måte. I M. Øksnes & M Samuelsson (Red.), *Motstand*. (s. 11-41). Cappelen Damm.

Øksnes, M. & Samuelsson, M. (2017). The encounter with resistance is an existential matter: Interview with Gert Biesta. I M. Øksnes & M Samuelsson (Red.), *Motstand*. (s. 164-182). Cappelen Damm

Østrem, S. (2021). *Å skrive akademisk*. CAPPELEN DAMM AKADEMISK.

9 Vedlegg

9.1 Samtykkeerklæring

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet til Nina Deilrind

Masterstudent i pedagogikk, barnehageledelse.

v/universitetet i Sørøst-Norge.

3045 Drammen

Veileder: Mari Pettersvold

Jeg skal skrive min masteroppgave om barns motstand, og vil finne ut av hva barnehagelærere tenker om barns motstand i barnehagen. Jeg har på forhånd bedt dere om å lage en praksisfortelling om motstand og ta den med den 3.januar. Det skal være 2 grupper, en for hver avdeling. Jeg vil høre deres tanker om barns motstand i barnehagen. I gruppene vil jeg at dere sammen diskuterer praksisfortellingene, i tillegg til noen spørsmål om motstand dere har fått utdelt.

Det vil også være en runde to av datainnsamlingen, den vil bli gjennomført 2.Februar. Dette vil bli gjennomført som gruppe intervju. Dere vil på forhånd få utdelt en intervjuguide.

Alt innsamlet data vil bli behandlet konfidensielt og anonymisert, det skal ikke til å bli brukt navn annet enn deres underskrift her på dette arket. I praksisfortellingene vil det ikke bli brukt ekte navn. Det skal bli gjort lyd opptak, i begge tilfellene. Disse vil bli lagret på min private telefon, og blir slettet så snart opptakene er transkribert. Noe av dette blir brukt i oppgaven, og resten blir slettet. 01.06.22. Du har muligheten til å få inn syn i de opplysningene jeg har om dere, og dere har mulighet til å få en kopi hvis det er ønskelig. Når intervjuene er ferdig transkribert, vil du få muligheten til å få en kopi. På den måten kan du si ifra hvis informasjonen er feil eller misvisende. Du kan når som helst få opplysningene om deg slettet, men alt vil bli slettet når oppgaven er levert 1.juni. Dere kan når som helst sende en klage til Datatilsynet i forhold til behandling av opplysninger om deg.

Jeg ber også om å bruke de praksisfortellingene dere har levert til meg. Grunnen til dette er at det kan være hensiktsmessig når jeg skal legge frem empirien jeg har funnet, og se det opp mot deres praksisfortellinger.

Du kan også når som helst velge å trekke deg fra deltakelsen i prosjektet og da vil alle opplysninger om deg bli slettet. Si ifra til meg eller daglig leder i barnehagen.

Prosjektet er meldt til personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S. Dersom du ønsker å delta i dette prosjektet, ber jeg deg om å undertegne vedlegget.

Jeg er student ved USN, så jeg legger ved kontakt informasjon til Mari Pettersvold (Prosjektansvarlig) E-post: mari.pettersvold@usn.no og personvernombud ved USN Paal Are Solberg, E-post: personvernombud@usn.no. Disse kan du kontakt hvis du har spørsmål.

Nina Verpe Deilrind

tlf. 41332699

e-post. nina.ntn@hotmail.com

Samtykke til deltakelse

Dato.....

Prosjektdeltaker.....

9.2 Intervjuguide

Innhenting del 1, Intervjuspørsmål

Her var det kun et spørsmål. Hvordan forstår du barns motstand i barnehagen?

Innhenting del 2, Intervjuguide

- Tema: Eks på motstand

Har dere noen eksempler på hva motstand kan være?

- Tema: Tanker om motstand nå og før

Har du merket noe forskjell fra du begynte å jobbe i barnehage til nå, med tanke på barns motstand?

- Tema: Skjult og åpen motstand

Motstand kan være både skjult og åpen. Hva tenker dere de to ulike former for motstand betyr? Hvorfor er motstand åpen? Hvorfor er den skjult? Kan det handle om hvordan de voksne forholde seg til barns motstand?

- Tema: Motstand og endring

Tenker dere at barns motstand kan føre til endring i barnehagens praksis?

- Tema: Danning

Hva kan en dannelsingsprosess inneholde? Hva handler danning om? Hvordan kan barns motstand påvirke deres dannelsingsprosess?